

Nedskärningarnas konsekvenser

- En initial analys av hur minskade anslag och ansträngd ekonomi påverkar folkbildningen

FÖRORD

Studieförbund och folkhögskolor är under ekonomisk press. Utebliven uppräknings av bidragen i kombination med kostnadsökningar har påverkat bägge verksamheterna under många år. För studieförbunden har statsbidraget därtill dragits ned de senaste åren och för folkhögskolorna har de extraplatser som tillkom under pandemin tagits bort.

Den här rapporten beskriver resultaten från undersökningar som Folkbildningsrådet har gjort för att ta reda på hur neddragningarna har påverkat folkhögskolor och studieförbund. Vilka verksamheter påverkas? Vad är det som tas bort? I vilka delar av landet? Skadas folkbildningens infrastruktur av besparingarna? I dag bedriver folkbildningen verksamhet i landets alla kommuner, men kommer det att kunna fortsätta vara så?

I undersökningarna framkommer tydliga konsekvenser av neddragningarna och den försämrade ekonomin. Studieförbunden har sagt upp personal, stängt lokaler och har arbetsställen i allt färre kommuner. De har börjat överge tätorter i mindre kommuner och befarar att de i förlängningen kommer att behöva överge hela kommuner.

Folkhögskolor har lagt ner kurser och fått minska det stöd de kan ge till deltagarna. Neddragningarna riskerar därigenom att försämra förutsättningarna för de deltagare som har allra störst utmaningar och som folkhögskolorna har stor erfarenhet av och kunskap om att möta.

Sammanfattningsvis visar rapporten att folkbildningens möjligheter att bevara sin kompensatoriska och demokratiska funktion har försämrats. Det innebär en urholkning av folkbildningens särskilda värde – att erbjuda mötesplatser för bildning, kultur och dialog i hela landet samt en väg in eller tillbaka till utbildning och arbetsliv för dem som mest behöver det. För att bevara folkbildningens roll för deltagarna och samhället krävs stabil finansiering på en nivå som gör att syftena med statsbidraget kan uppfyllas.

Stockholm i februari 2025

Anna-Karin Lindblom
Generalsekreterare
Folkbildningsrådet

INNEHÅLL

Bakgrund	5
Folkbildningen i Sverige	5
Nedskärningar och minskade utbildningsplatser	6
Om rapporten	7
Folkhögskolorna drabbade av kostnadsökningar	9
Anslagen har inte följt med inflationen	9
Folkhögskolorna drar ned på sin verksamhet	10
Framtida konsekvenser av minskade anslag.....	17
Sammanfattning	19
Bidragen till studieförbunden har minskat kraftigt	20
Stora besparingar har skett	20
Verksamheter som drabbas av besparingar	21
Nästantill alla sparar	23
Alternativa finansieringskällor.....	28
Framtida besparingar	30
Sammanfattning	31
Cirkeldeltagarna märker av besparingarna	32
Kamratcirklar märker av besparingarna mest.....	34
Vad deltagare märkt av respektive hört talas om	35
Deltagarna märker att kulturen drabbas	39
Sammanfattning	41
Avslutande diskussion	42
Bilaga	44

SAMMANFATTNING

I denna rapport undersöker vi hur nedskärningarna har påverkat folkbildningen. Underlaget till rapporten är tre enkäter: en till folkhögskolor, en till studieförbundens lokalavdelningar och en till cirkeldeltagare.

I samtliga enkäter är det en majoritet av de svarande som på olika sätt har påverkats av nedskärningar inom folkbildningen. Ett av de berörda områdena är personalresurser. Personalen inom studieförbunden har minskat med 16 procent mellan åren 2023 och 2024. På folkhögskolorna har antalet lärare minskat med 14 procent mellan 2022 och 2024.

Folkhögskolornas kurser har påverkats i olika grad av besparingar. Särskild kurs har tvingats till nedläggningar, medan allmän kurs främst dragit ned på lärarresurser. Yrkesutbildningar och kortkurser har också lagts ned. Inom studieförbunden har stödet till föreningar, kulturprogram och studiecirkel minskat och allt fler lokalavdelningar lägger ned verksamhet på mindre orter. Bland cirkeldeltagarna är det de som varit med i cirkel under en längre tidsperiod respektive kamratcirkeldeltagare som i högre grad märker av besparingar, jämfört med de som varit med kortare tid eller är deltagare i andra cirkel.

Rapporten visar att minskade anslag, indragna satsningar och uteblivna uppräknings har försatt folkbildningen i en svår ekonomisk situation. För studieförbunden kan detta exempelvis leda till att verksamhet koncentreras till huvudorter, vilket försämrar möjligheten att delta i det lokala föreningslivet och ta del av kulturutbudet på mindre orter. För folkhögskolorna kan den svåra ekonomiska situationen leda till att folkhögskolornas kursutbud och antal deltagarplatser minskar, samtidigt som stödet till deltagare försämras. Detta kan i förlängningen begränsa tillgången till utbildning för dem som står långt ifrån studier och arbetsmarknad och riskerar att försvaga folkbildningens kompensatoriska roll.

Besparingarna riskerar även att skada folkbildningens infrastruktur. För att bevara folkbildningens roll i samhället och stärka demokratin krävs långsiktiga satsningar och en stabil finansiering.

Bakgrund

Folkbildningen i Sverige

Inom den organiserade folkbildningen i Sverige ryms en mängd verksamheter och aktiviteter som stärker och utvecklar både samhället och demokratin. Folkbildningen erbjuder utbildning och bildning för vuxna och engagerar varje år hundratusentals människor över hela landet i studieförbunden och folkhögskolorna. Verksamheten kännetecknas av frihet från statlig och annan styrning, dit deltagarna frivilligt söker sig utifrån sina intressen och drivkrafter, något som brukar sammanfattas i begreppet fritt och frivilligt.

Folkbildningen spelar en aktiv roll i det demokratiska samhällsbygget. Genom lokala aktiviteter runt om i landet, skapas plattformar för möten, kunskap, bildning, kultur och samtal. Den stärker individens egenmakt och kan fungera som en språngbräda till engagemang och deltagande i andra delar av civilsamhället. I de delar av landet där tillgången till formell utbildning är begränsad, och för befolkningsgrupper som tagit mindre del av samhällets utbildnings- och kulturutbud, har folkbildningen dessutom en kompensatorisk funktion.

Statliga anslag utgör den största finansieringskällan för folkbildningen och staten har formulerat vilka effekter man önskar att stödet ska få. De fyra syftena med statens stöd till folkbildningen är att:

- stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin
- bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen
- bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället
- bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Nedskärningar och minskade utbildningsplatser

I budgetpropositionen för 2024 angav regeringen en minskning av stödet till studieförbunden med 250 miljoner kronor, följt av 100 miljoner år 2025 och 150 miljoner år 2026. Det innebär en nedskärning med drygt en fjärdedel av den tidigare anslagsnivån (från 1,8 till 1,3 miljarder kronor).

Efter regeringens besked om minskade statsanslag till folkbildningen publicerade tankesmedjorna Fores och Tiden i början av 2024 en konsekvensanalys tillsammans med nio studieförbund.¹ Resultaten sammanfattades i tre huvudområden: minskad närvaro på landsorten, att särskilt utsatta människor skulle drabbas och att de skulle ta ut nya och höjda avgifter för deltagare. Effekterna av de minskade anslagen presenterades i rapporten ”Ett tystare Sverige: konsekvensanalys av de minskade statsbidragen till studieförbunden”, med slutsatsen att nedskärningarna leder till ”färre deltagare på färre platser i landet till högre avgifter”.²

Budgetpropositionen 2024 föregicks även av diskussioner om folkhögskolornas möjlighet att bedriva planerad verksamhet. Redan 2023 visade en enkät från Folkbildningsrådet att folkhögskolorna befann sig i en ansträngd ekonomisk situation. Det minskade antalet folkhögskoleplatser efter avslutade pandemisatsningar – tillsammans med otillräckliga resurser, hög inflation och ökade löner – hade resulterat i neddragningar, personalvarsel och nedstängda filialer.³

Trots att regeringen beslutade att skjuta till ytterligare resurser till folkhögskolorna i budgetpropositionen 2024 – ett tillskott med 100 miljoner kronor så ”att folkhögskolorna kan genomföra sin verksamhet och bibehålla antalet utbildningsplatser”⁴ – beslöt Folkbildningsrådet, eftersom det var långt under vad rådet äskade, att minska antalet platser för att kunna höja ersättningen per deltagare.

Folkhögskolor och fackförbund har understrukit den pressade situationen och de konsekvenser som kan följa om ytterligare satsningar uteblir. I ”Slå vakt om folkhögskolan – en rapport om en utbildningsform under stark press” (2024) konstaterar Sveriges Lärare att nedskärningarna har lett till

¹ Det fanns tio studieförbund när denna enkät gjordes, idag är det åtta, efter att Kulturens Bildningsverksamhet och Ibn Rushd avslutat sin verksamhet.

² https://fores.se/wp-content/uploads/2024/03/2024_ETT_TYSTARE_SVERIGE_WEB.pdf

³ <https://folkbildningsradet.se/om-folkbildningsradet/aktuellt/nyheter/nyhetsarkiv-2023/tuff-ekonomi-tvingar-folkhogskolor-att-lagga-ner-kurser-och-saga-upp-personal/>

⁴ Prop. 2023/24:1 Utgiftsområde 17, sid 188

färre utbildningsplatser och lärartjänster, ökad stress och försämrad arbetsmiljö.⁵

En kartläggning från webbtidningen Altinget 2024 visade också att statsbidraget till folkhögskolorna inte räcker till för att täcka de ökade omkostnaderna. Fyra av fem svarande rörelseägda folkhögskolor hade minskat sin verksamhet på grund av ansträngd ekonomi. Av dessa hade över hälften av de svarande folkhögskolorna krympt sin personalstyrka.⁶

De uppföljningar och utvärderingar som hittills har publicerats sedan beslutet om att minska stödet till studieförbunden visar sammantaget att nedskärningarna riskerar att leda till färre deltagare, nedläggningar, personalvarsel och höjda avgifter för deltagare. Det otillräckliga stödet till folkhögskolorna kan i sin tur resultera i ökad ojämlikhet i tillgången till folkbildning och utbildning, särskilt på landsbygder och i utsatta områden.

Om rapporten

En av Folkbildningsrådets huvuduppgifter är att bevaka, utvärdera och följa upp frågor som rör folkbildningen. Den här rapporten syftar till att undersöka hur det minskade folkbildningsanslaget har påverkat folkhögskolor och studieförbund hittills. Underlaget till denna rapport består av material från tre olika enkäter:

- Enkät till folkhögskolorna. Den skickades ut den 5 december 2024 till 155 folkhögskolor och stängdes den 13 januari 2025 med en svarsfrekvens på 90 procent.
- Enkät till en panel bestående av cirkeldeltagare i studieförbund. Enkäten skickades ut av Novus på uppdrag av Folkbildningsrådet den 29 november 2024 till 15 000 cirkeldeltagare och stängdes den 9 december 2024 med en svarsfrekvens på 57,5 procent.
- Enkät till studieförbundens lokalavdelningar. Den skickades ut den 9 december 2024 till samtliga 128 lokalavdelningar och stängdes den 21 januari 2025 med en svarsfrekvens på 40 procent. På grund av sammanslagningar av avdelningar, står vissa av de inkomna svaren för fler respondenter än bara en, mest märkbart är att ett förbund har avgivit ett gemensamt svar för samtliga sina avdelningar.

⁵ <https://www.sverigeslarare.se/om-oss/opinion-debatt/undersokningar/folkhogskolan/>

⁶ <https://www.altinget.se/artikel/enkat-aatta-av-tio-folkhogskolor-tvingas-till-nedskarningar>

Enkäterna innehåller både kvantitativ och kvalitativ data. Det kvantitativa materialet analyseras med en deskriptiv ansats för att identifiera mönster och trender. Eftersom analysen är deskriptiv ligger fokus på att beskriva och tolka fördelningen av svar, snarare än att dra statistiskt säkerställda slutsatser om samband eller kausala effekter. Den kvantitativa analysen kompletteras av kvalitativa data, här i form av fritextsvar från enkäterna, vilka ger en djupare förståelse genom att belysa nyanser och beskriva respondenternas perspektiv på nedskärningarna.

Uppgifterna i svaren bygger på självrapportering, genom enkätsvar om exempelvis intäkter och antalet lärare. Eftersom självrapporterade data kan introducera en viss snedvridning (bias) i resultaten, exempelvis genom subjektiva uppfattningar eller variationer i hur deltagarna tolkar frågor och rapporterar in uppgifter, bör resultaten tolkas i ljuset av de metodologiska begränsningar som självrapportering innebär.

En ytterligare begränsning gäller uppgifterna från enkäten till studieförbundens lokalavdelningar. Det finns variationer i hur många kommuner ett enskilt svar omfattar, eftersom vissa lokalavdelningar verkar i ett större antal kommuner än andra. Det innebär att ett svar från en mindre lokalavdelning med ett fåtal kommuner framstår som lika tungt som ett som representerar fler. Dessutom, som nämnts ovan, har vissa respondenter rapporterat in sammanvägda svar från flera lokalavdelningar, vilket också bidragit till den låga svarsfrekvensen. På grund av dessa faktorer kan resultaten inte generaliseras till samtliga studieförbunds lokalavdelningar, utan bör endast ses som svar från de respondenter som har besvarat enkäten.

Trots dessa begränsningar ger studiens resultat viktiga indikationer på hur nedskärningarna upplevs inom folkbildningen och kan bidra till att identifiera mönster och trender. Självrapporterade uppgifter speglar inte enbart den faktiska situationen utan även de berördas perspektiv, vilket är en viktig aspekt för att förstå konsekvenserna av nedskärningarna.

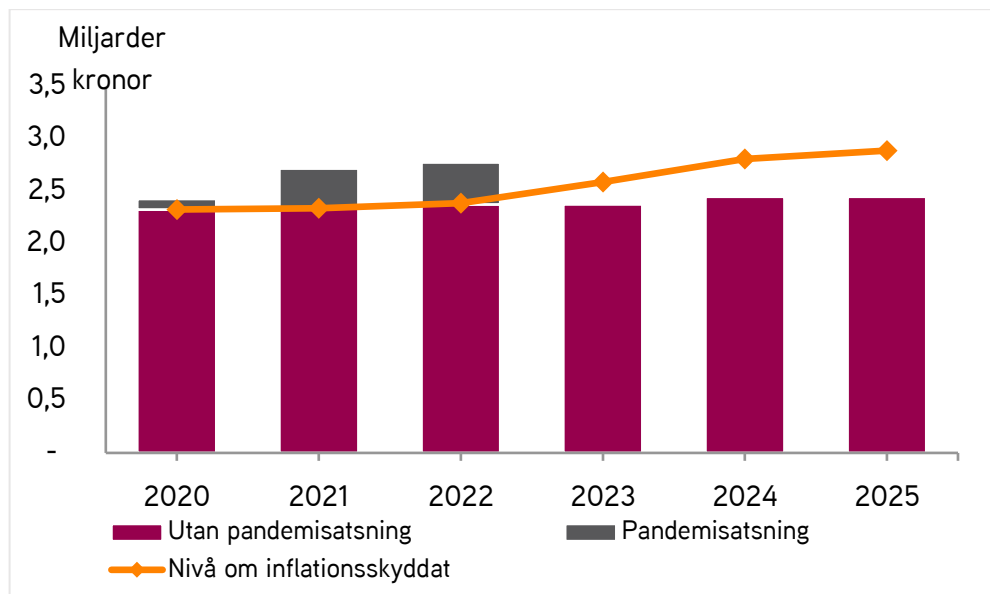
Folkhögskolorna drabbade av kostnadsökningar

I den här delen av rapporten redovisas resultaten från enkäten som besvarades av representanter från folkhögskolorna. Här analyseras i vilken omfattning folkhögskolorna har behövt minska sin verksamhet och hur nedskärningarna har påverkat olika delar av verksamheten. Analysen innefattar hur olika typer av kurser har påverkats av nedskärningarna, hur personalstyrkan har förändrats och vilka strategier som skolorna planerar att använda för att hantera de ekonomiska utmaningarna under 2025.

Anslagen har inte följt med inflationen

Folkbildningsrådet sammanställer varje år en rapport om folkhögskolornas ekonomi. 2023 års rapport visar en negativ utveckling för de senaste tre åren. Antalet folkhögskolor som redovisar underskott i folkbildningsverksamheten har ökat kraftigt, från 21 skolor år 2021, över 37 skolor år 2022, till 95 folkhögskolor eller 60 procent av folkhögskolorna år 2023. Det genomsnittliga underskottet är -1,6 miljoner kronor.

Sedan 2020 (men även tidigare) har det ordinarie statsanslaget till folkhögskolan legat mer eller mindre fast, de extra anslagen under pandemin utelämnade. År 2024 höjdes anslaget med 100 miljoner kronor, men som syns i figur 1 var det en höjning som inte förslog i relation till inflationsutvecklingen 2022 och 2023 (inflationen 2022 speglas i nivåskillnaden i *Nivå om inflationsskyddat* i figuren mellan åren 2022 och 2023 och motsvarande för inflationen 2023 för åren 2023 och 2024).

Figur 1. Statsanslagsutveckling för folkhögskolan 2020–2025

Folkhögskolorna drar ned på sin verksamhet

Folkhögskolorna beskriver en oro över de ekonomiska utmaningar de står inför. Många uppger att nuvarande statsbidrag inte täcker verksamhetens faktiska kostnader. När folkhögskolorna beskriver utvecklingen med sina egna ord framträder tre centrala teman: otillräcklig finansiering, konsekvenser för verksamheten och oro för framtiden.

Otillräcklig finansiering och bristande indexering

Ett flertal folkhögskolor anger att statsbidragen inte täcker de faktiska kostnaderna för att bedriva sina verksamheter med god kvalitet. Flera skolor anser att statsbidraget bör indexeras i takt med kostnadsutvecklingen, för att anslaget inte successivt ska urholkas. Andra skriver att det finns ett behov att höja värdet på deltagarveckan så att det följer prisindex och inflationen. Situationen beskrivs på följande sätt av en respondent:

”Jag kan tycka att det är konstigt, för att inte säga förkastligt, att en statsfinansierad skolform inte får sina bidrag uppräknade efter index utan lämnas år in och år ut för att klara sig utan tillräcklig finansiering.”

Konsekvenser för verksamheten och deltagarna

Minskade resurser begränsar skolornas utvecklingsmöjligheter och påverkar arbetsmiljön negativt genom färre rekryteringar och ökad arbetsbelastning på personalen. En respondent beskriver situationen:

”Det är oerhört slitsamt att spara, spara, spara och samtidigt bibehålla god kvalitet och utveckla verksamheten.”

Skolorna lyfter även fram hur nedskärningarna får konsekvenser för de mest utsatta deltagarna, som har behov av extra stöd för att slutföra sina studier. Några betonar att folkhögskolor med internat är i en särskilt svår situation eftersom de har höga kostnader för lokaler och drift. En respondent resonerar:

”... man känner en frustration och förtvivlan över alla de personer som behöver oss och som vi skulle kunna erbjuda goda möjligheter att undvika hamna i utanförskap. Vem ska ta hand om dem? Vart ska de ta vägen?”

Alternativa finansieringsstrategier och oro för framtiden

Skolorna beskriver att de söker alternativa finansieringskällor, och att detta tar fokus från kärnverksamheten. Flera skolor uttrycker en oro för hur länge de kan fortsätta sin verksamhet om finansieringen inte förbättras. I värsta fall kan det bli fråga om nedläggningar, vilket innebär att värdefull kompetens och utbildningsmöjligheter går förlorade. Många ser en risk att folkhögskolornas demokratiska och sociala uppdrag urholkas om finansieringen inte säkras långsiktigt. En respondent uttrycker ovisshet och oro inför situationen:

”Läget känns hopplöst och bekymmersamt. Det är svårt när statsbidragen inte ens täcker kostnaden för personal som krävs enligt villkoren. Vi vet inte hur länge vi kommer att kunna finnas kvar. I dagsläget ser ut som att nästa termin kan bli vår sista om inte ett under inträffar. Vi ser inte heller att det är möjligt att hitta andra vägar att skjuta till medel till skolan.”

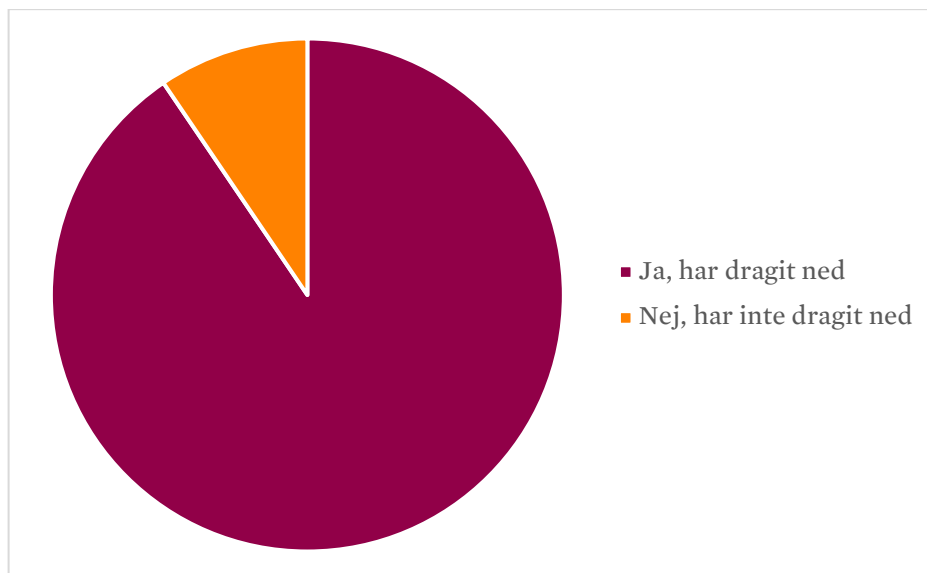
En annan respondent understryker de långsiktiga konsekvenserna av nedläggning:

”En folkhögskola som läggs ned innebär ofta en tappad kompetens som skapats under 70 år eller mer. Ingenting kommer att gå att återskapa efter en nedläggning.”

Dessa svar ger en tydlig bild av de ekonomiska utmaningar som folkhögskolorna står inför och de konsekvenser dessa har för verksamheten och deltagarna.

De flesta folkhögskolor har dragit ned de senaste åren

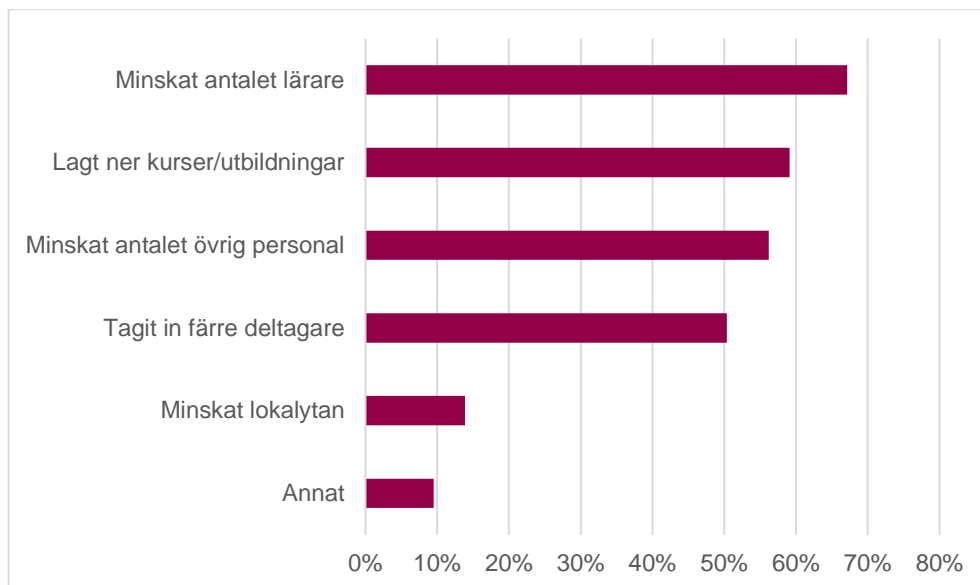
Skolorna tillfrågades om de har behövt minska på sin verksamhet under 2023 eller 2024. Figur 2 visar det sammanställda resultatet, där det framgår att cirka 90 procent av folkhögskolorna på något sätt har dragit ned på sin verksamhet under dessa år.

Figur 2. Dragit ned på verksamheten under 2023 eller 2024

Notering: N=137.

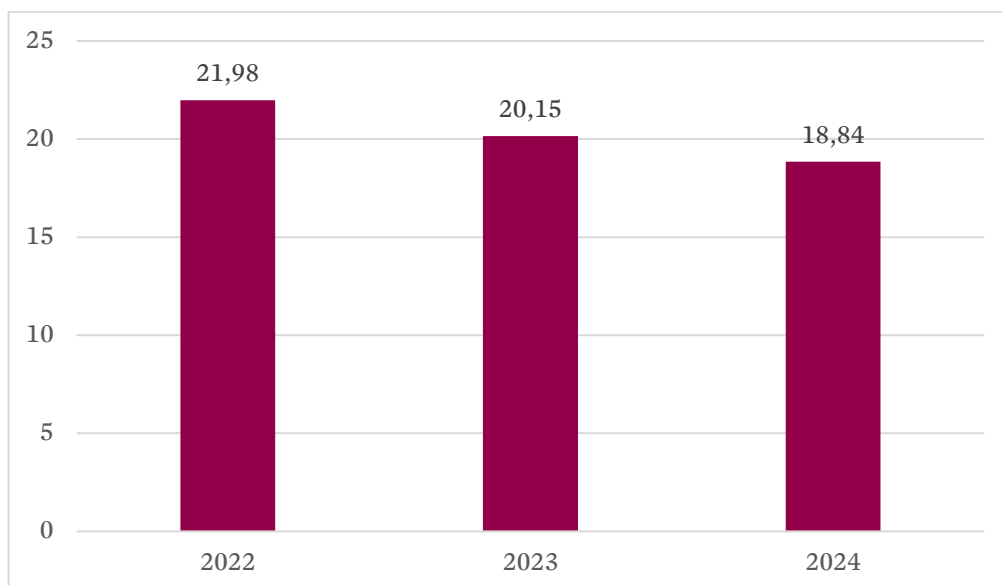
Figur 3 visar fördelningen av vilken typ av åtgärd som vidtagits på grund av besparingarna under samma tidsperiod. Resultaten visar att den vanligaste åtgärden är att minska antalet lärare, cirka 67 procent av skolorna har gjort det. Detta följs av kurser eller utbildningar som lagts ner, ett annat vanligt svar är att övrig personal har minskats. Bland de som uppgett annat nämns även nedskärningar i inköp och underhåll av lokaler samt en generell inställning till sparsamhet inom verksamheten.

Eftersom minskning av personalstyrkan är en av de vanligaste besparingarna, presenteras här en närmare analys av förändringarna i antalet lärartjänster över tid. Figur 4 visar medelvärdet av antalet lärartjänster (omräknat till heltid) för 2022 till 2024, för de folkhögskolor som uppgett att de minskat antalet lärartjänster.

Figur 3. Åtgärder som vidtagits på grund av besparingar

Notering: N=137.

Resultatet visar en minskning på i genomsnitt två lärare per folkhögskola mellan åren 2022 och 2023, motsvarande cirka 8 procent, samt en minskning med i genomsnitt tre lärare mellan 2022 och 2024, motsvarande cirka 14 procent.

Figur 4. Förändringar av medelvärdet för antalet heltidslärartjänster

Notering: Diagrammet visar medelvärdet för de 68 folkhögskolor som har svarat "Ja, minskat antalet lärare" enligt figur 3, och som lämnat svar för samtliga tre år.

Skolorna fick även frågan om de själva i text kan beskriva hur nedskärningarna påverkar deras folkhögskola. Svaren visar att skolor har lagt ner kurser, minskat på antalet deltagare och dragit ner på viktiga stödfunktioner såsom kuratorer, studie- och yrkesvägledare och vaktmästare. Respondenterna beskriver även att minskad lärartäthet leder till försämrad utbildningskvalitet med större klasser, färre handledare och mindre stöd till deltagare. Den ökade arbetsbelastningen för personalen skapar stress och en försämrad arbetsmiljö, vilket samtidigt gör det svårare att behålla kompetent personal. Det framkommer också att skolorna tvingas prioritera ekonomisk överlevnad framför pedagogisk utveckling, vilket försämrar kvaliteten.

Sammantaget visar fritextsvaren att nedskärningarna påverkar folkhögskolornas långsiktiga planering och deras möjligheter att erbjuda en inkluderande, tillgänglig och kvalitativ utbildning.

Skillnader mellan olika kurstyper

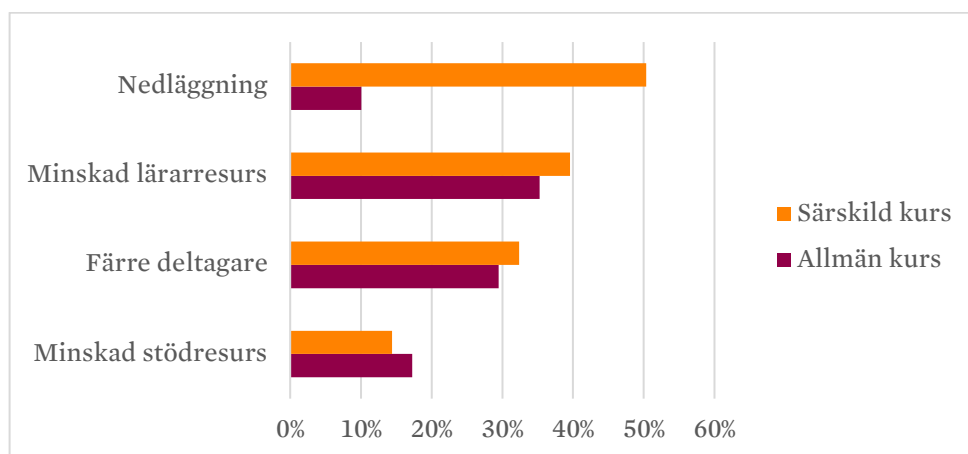
I den här delen av rapporten görs en jämförelse av hur olika typer av folkhögskolekurser påverkats av nedskärningar och minskade resurser. Folkhögskolorna fick ange vilka kurstyper som berörts av följande konsekvenser: nedläggningar, minskade lärarresurser, minskade stödresurser eller färre deltagare.

Resultaten i figur 5 visar att särskild kurs har påverkats mer av nedskärningar än allmän kurs, med undantag för minskad stödresurs, där allmän kurs har påverkats i högre grad. För allmän kurs är det minskade lärarresurser som oftast anges, följt av färre deltagare, minskad stödresurs och nedläggning. För särskild kurs är det nedläggning som är den vanligaste åtgärden, följt av minskad lärarresurs, färre deltagare och minskad stödresurs. Skillnaden är påtaglig när det gäller nedläggningar. Andelen skolor som har lagt ned särskild kurs ligger runt 50 procent medan motsvarande siffra för allmän kurs är runt 10 procent. Nedskärningar påverkar alltså allmän och särskild kurs på olika sätt.

Det finns flera möjliga förklaringar till denna skillnad. Allmän kurs är en obligatorisk del av folkhögskolans verksamhet och måste enligt villkoren för statsbidraget utgöra minst 15 procent av skolans kursutbud. Detta begränsar möjligheterna att lägga ned allmän kurs, vilket gör att besparingar på sådana i stället sker genom minskade lärar- och stödresurser. Dessutom hänger minskade lärarresurser ofta samman med färre deltagare, eftersom lärartätheten måste hållas på en viss nivå enligt

villkoren för folkhögskola (1,8 helårstjänster per 1 000 deltagarveckor). Särskilda kurser kan också vara mer kostsamma att bedriva, vilket gör det ekonomiskt mer fördelaktigt för skolorna att lägga ned dem, särskilt om det är svårt att fylla platserna.

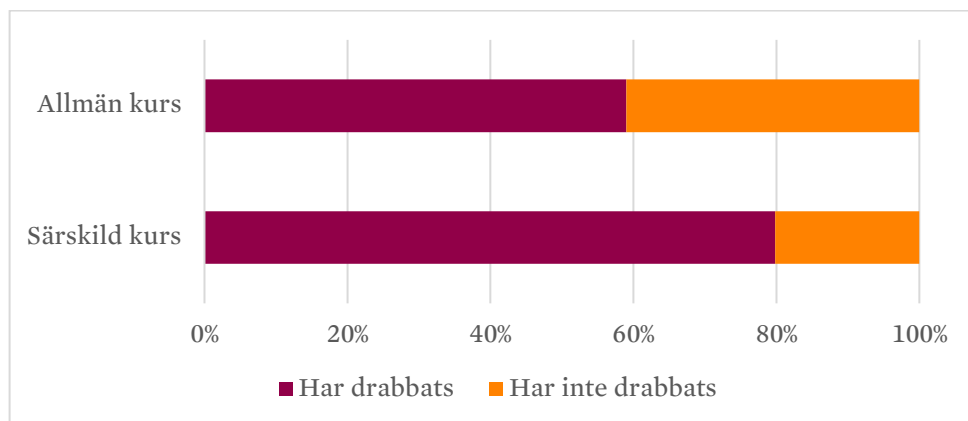
Figur 5. Nedskärningar på allmän respektive särskild kurs

Notering: N=139.

Figur 6 visar ett sammanslaget resultat från figur 5. Resultatet förtydligar det som beskrevs ovan, att särskild kurs skärs ned i något större omfattning än allmän kurs. För allmän kurs har cirka 59 procent av folkhögskolorna uppgett att de påverkats av nedskärningar, medan motsvarande siffra för särskild kurs är cirka 80 procent.

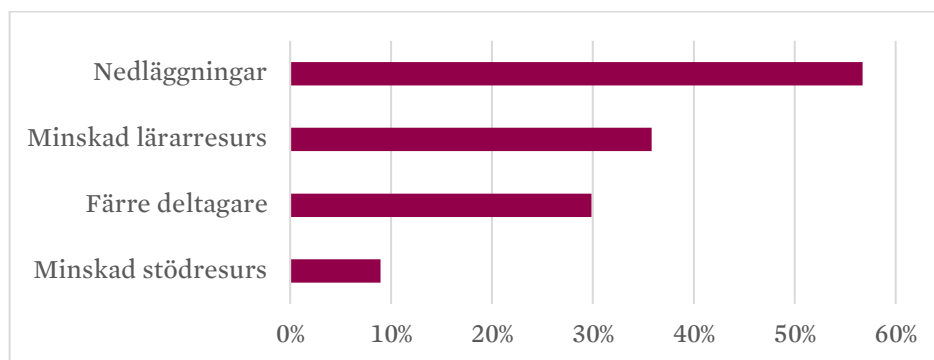
Figur 6. Allmän och särskild kurs som drabbats av något av följande: Nedläggning, minskad lärarresurs, minskad stödresurs, färre deltagare

Notering: N=139.

Vidare har konsekvenserna för specifika kurs typer analyserats. Dessa är särskild kurs med inriktning mot yrkesutbildningar (figur 7), korta kurser (figur 8) och kurser för personer med funktionsnedsättning (figur 9). Alla skolor har inte dessa typer av kurser. Därför baseras andelarna för särskild kurs med inriktning mot yrkesutbildningar och korta kurser endast på de skolor som hade sådana kurser 2022. När det gäller kurser riktade till personer med funktionsnedsättning beräknas andelarna utifrån de skolor som svarat att de har omfattats av en nedskärning, eftersom vi saknar information om hur många skolor som hade denna typ av kurs år 2022. Det är emellertid ett mindre antal.

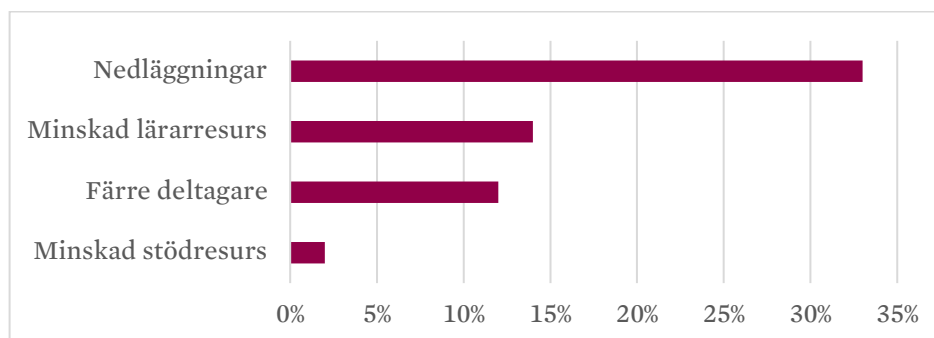
Figur 7. Nedskärningar i yrkesutbildningar

Notering: N=67 (folkhögskolor som hade denna typ av kurs år 2022).

För särskild kurs med inriktning mot yrkesutbildningar visar resultaten att nedläggningar är vanliga, på samma sätt som för särskild kurs generellt. En förklaring är att det särskilda bidraget som infördes under pandemin var riktat mot yrkeskurser. I och med att det har tagits bort har många skolor inte längre ekonomiska förutsättningar att driva dem.

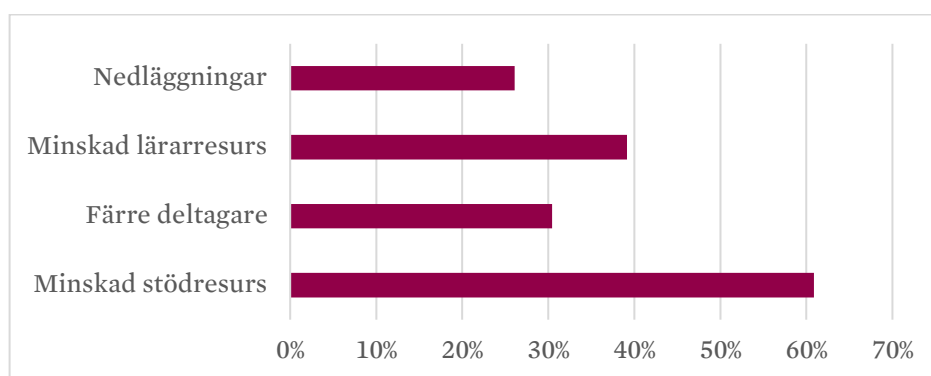
Figur 8. Nedskärningar i korta kurser

Notering: N=100 (folkhögskolor som hade denna typ av kurs år 2022).

Korta kurser har blivit en allt mindre del av folkhögskolans kursutbud, inte minst försvann många under pandemin. Besparingarna har gjort att denna utveckling har fortsatt. Korta kurser följer således samma mönster som särskild kurs med inriktning mot yrkesutbildningar.

Figur 9. Nedskärningar i kurser riktade mot personer med funktionsnedsättning

Notering: N=23. (Folkhögskolor som har gjort nedskärningar i denna typ av kurs. Vi har ingen siffra på hur många folkhögskolor som hade kurser riktade till personer med funktionsnedsättning år 2022. Vi kan därför inte uttala oss om hur stor andel av alla folkhögskolor som omfattas.)

När det gäller kurser riktade till personer med funktionsnedsättning ser vi ett annat mönster. Här är det minskade stödresurser som är den vanligaste åtgärden, vilket skiljer sig från de andra kursstyperna. Även om dessa resultat inte är direkt jämförbara på grund av att de är baserade på olika sätt att räkna fram basen, ger det en indikation på att olika kursstyper har påverkats på olika sätt och belyser särskilda utmaningar för vissa grupper.

I fritextsvaren ges exempel på specifika kurser som har lagts ned: sommarkurser, estetiska och kulturinriktade utbildningar, språk- och integrationsutbildningar samt kurser med samhälls- och hållbarhetsinriktning. Av svaren framgår också att antalet deltagare på kvarvarande kurser generellt sett har behövt minskas.

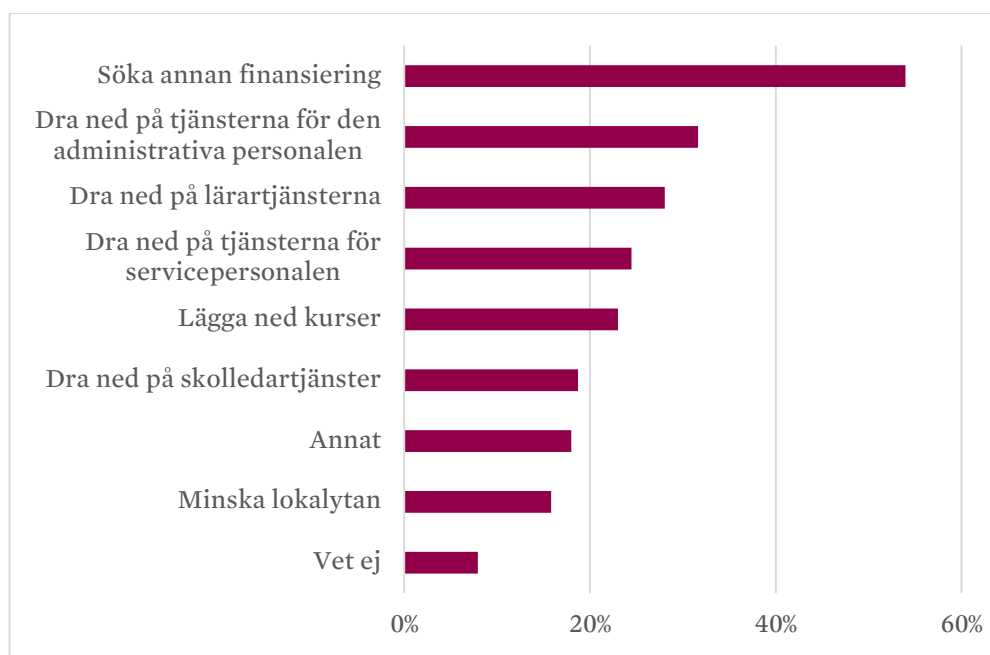
Framtida konsekvenser av minskade anslag

I denna avslutande del om folkhögskolan analyseras hur nedskärningarna kan komma att påverka verksamheterna under 2025. Figur 10 visar andelen skolor som har redovisat hur de kommer att ta sig an de ekonomiska utmaningarna under året. Den främsta strategin för att möta de ekonomiska utmaningarna är att söka annan finansiering. Detta indikerar

ett tydligt behov för skolorna att hitta alternativa inkomstkällor för att upprätthålla sin verksamhet.

Cirka 30 procent av skolorna planerar att dra ned på tjänsterna för administrativ personal, och något färre att dra ned på lärartjänster, cirka 28 procent. Vidare framgår det att skolorna planerar att dra ned på tjänsterna för servicepersonal (25 procent), lägga ned kurser (23 procent) och dra ned på skolledartjänster (19 procent). Under "Annat" nämns även vissa kostnadsbesparande åtgärder som energieffektivisering, minskade inköp och minskat underhåll av fastigheter. Skolorna överväger även omorganiseringar och en översyn av resursanvändningen inom hela verksamheten.

Figur 10. Hur tar folkhögskolorna sig an ekonomiska utmaningar 2025

Notering: N=139.

Sammantaget visar resultaten att folkhögskolorna har genomfört besparingsåtgärder under 2023 och 2024, något som ser ut att fortsätta under 2025. Besparingarna har främst berört personalstyrkan, med färre lärartjänster och minskat stöd, samtidigt som särskilda kurser, inte minst yrkesutbildningar, lagts ner.

För 2025 planerar över 50 procent av folkhögskolorna att söka annan finansiering för att hantera de ekonomiska utmaningarna. Andra åtgärder som planeras inkluderar nedskärningar i administrativa tjänster

(30 procent) och lärartjänster (28 procent), samt nedläggning av kurser och nedskärningar i service- och skolledartjänster.

Sammanfattning

Under 2023 och 2024 har ungefär 90 procent av folkhögskolorna tvingats dra ned på sin verksamhet. Detta har framför allt påverkat personalstyrkan, där två av tre skolor har minskat antalet lärare. Analysen visar att de folkhögskolor som skurit ner på lärartjänsterna i genomsnitt har minskat antalet med cirka 8 procent mellan 2022 och 2023, och 14 procent mellan 2022 och 2024.

Nedskärningarna har berört olika typer av kurser på olika sätt. Särskild kurs har lagts ned i större utsträckning än allmän kurs, 50 respektive 10 procent. Yrkesutbildningar och korta kurser har också påverkats av nedläggningar, medan kurser för personer med funktionsnedsättning har påverkats genom minskade stödresurser.

Inför 2025 planerar många skolor ytterligare besparingar genom fler tjänsteminskningar och nedläggningar, därtill söker man alternativ finansiering. Den ekonomiska situationen förblir svår, och om finansieringen inte stärks riskerar kursutbudet att urholkas, kompetens gå förlorad och folkhögskolornas möjlighet att fylla sitt uppdrag försvagas.

Sammanfattningsvis pekar resultaten på att folkhögskolorna med stor sannolikhet kommer att behöva genomföra nedskärningar i både personal och kursutbud för att hantera de ekonomiska utmaningarna under 2025.

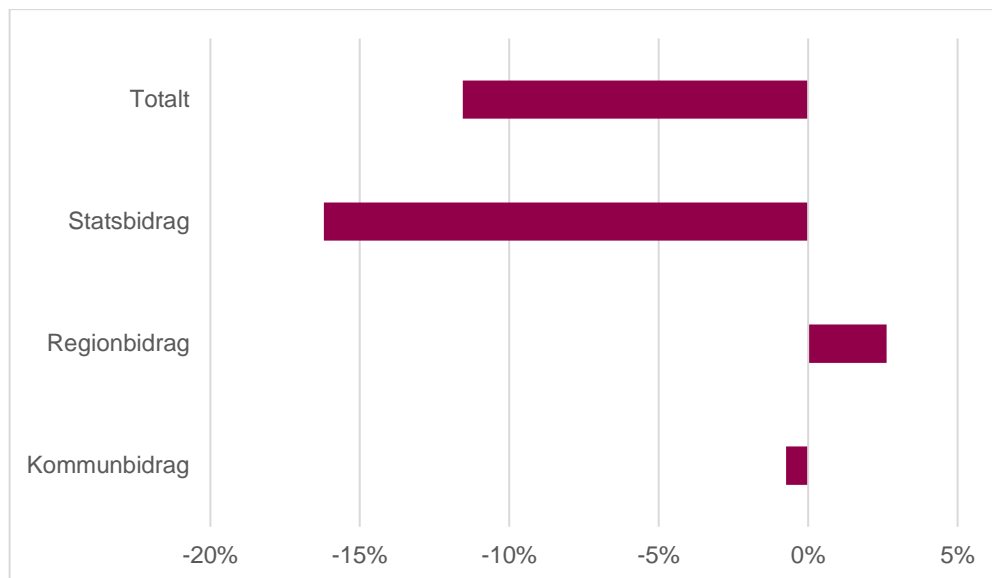
Bidragen till studieförbunden har minskat kraftigt

I den här delen av rapporten redovisas resultaten från enkäten som besvarades av representanter från studieförbundens lokalavdelningar. Här analyseras i vilken omfattning nedskärningarna har påverkat studieförbundens verksamheter, personalstyrka och geografiska närvaro. Kapitlet avslutas med en analys av vilka alternativa finansieringskällor som studieförbunden nu söker sig till för att kompensera för det ekonomiska bortfallet.

Stora besparingar har skett

I figur 11 redovisas den procentuella förändringen av kommunala, regionala och statliga anslag till studieförbunden mellan åren 2023 och 2024, enligt enkätsvaren. Resultatet är att de totala anslagen till de svarande lokalavdelningarna har minskat med 12 procent under perioden. Den generella minskningen av det totala beloppet beror på neddragningarna i de statliga anslagen – en minskning motsvarande ungefär 16 procent – medan region- och kommunbidragen är relativt stabila.

De regionala anslagen ökade med 3 procent, medan de kommunala anslagen minskade med 1 procent, vilket innebär att de minskade statsanslagen inte kompenseras av kommun- och regionbidrag. Det är också så att olika regioner och kommuner agerar på olika sätt, vissa ökar och andra minskar sina bidrag. Detta har lett till att skillnaden i förutsättningar för studieförbunden i olika delar av landet blir större.

Figur 11. Procentuell förändring för olika bidrag mellan 2023 och 2024

Notering: Siffrorna för 2023 visar hur mycket bidrag som utgick, medan siffrorna för 2024 baseras på en uppskattning. Båda siffrorna är tagna från enkätsvaren.

Att vissa regioner och kommuner tillför extra resurser för att kompensera de minskade statsanslagen till studieförbund, medan andra antingen väljer att inte göra det eller öronmärker bidrag för specifika projekt, riskerar att göra tillgången till folkbildning mer ojämlig. En respondent reflekterar över utvecklingen:

”Som bransch är vi vana vid samsyn och stor legitimitet för folkbildningen och att många kommuner är följsamma i relation till statsbidraget. I det nuvarande politiska läget ser vi konsekvenser av neddragningar av bidrag. Vi ser allt fler kommuner som inte ger bidrag, vi ser kommuner och regioner som kompenserar genom att höja bidrag och vi ser att kommuner omformulerar medel från grundbidrag till projekt som ska möta specifika samhällsutmaningar.”

Verksamheter som drabbas av besparingar

När studieförbunden med egna ord beskriver hur nedskärningarna påverkar deras lokala verksamheter, framgår det att effekterna sträcker sig över flera områden och genomsyrar hela organisationerna. Nedan presenteras de vanligaste besparingsåtgärderna och deras konsekvenser på lokal nivå: minskad personalstyrka, överger delar av landet samt färre samarbeten och mindre stöd.

Minskad personalstyrka och försämrad arbetsmiljö

Neddragningarna har lett till en minskad personalstyrka, vilket innebär att den kvarvarande personalen tvingas kompensera genom att resa mer. Det råder stor osäkerhet kring anställningar, och studieförbunden kan erbjuda mindre stöd till föreningar, medlemmar och deltagare. Personalen upplever stress, oro och en känsla av otillräcklighet till följd av uppsägningar och ökad arbetsbelastning. Verksamhetsutvecklare och övrig kvarvarande personal tvingas i allt högre grad utföra administrativa uppgifter, vilket minskar deras möjlighet att arbeta med kärnverksamheten och ge stöd till föreningarna. En respondent beskriver utvecklingen:

”Våra nedskärningar gjordes inom administration vilket resulterat i hög arbetsbelastning för de kvarvarande kursadministratörerna samt betydligt mer administration för verksamhetsutvecklare, vilket leder till mindre faktisk verksamhet.”

Studieförbund lämnar landsbygder och mindre orter

Studieförbunden stänger kontor och verksamheter på landsbygderna och i mindre orter, vilket leder till sammanslagningar och centralisering. Detta minskar förenings- och kulturutbudet i delar av eller hela kommuner och leder till ojämlika förutsättningar för människor att ta del av folkbildningen beroende på var de bor. När lokaler och kontor stänger måste personalen resa och upprätthålla samarbeten med föreningar över stora geografiska områden. Ett exempel från en lokalavdelning i norra Sverige illustreras här:

”Vi har en löpande kontroll av verksamheten och försöker göra allting korrekt precis som tidigare, men vi önskar så att vi ska få mer dedikerade och stabila pengar till Sveriges inland, glesbygdskommuner, norra delarna av landet för här går massor av tid till att ta sig till olika ställen.”

Mindre samarbeten och stöd till föreningar, medlemmar och deltagare

Riktade insatser får prioriteras bort, och det finns en oro för att tappa kontakten med, eller behöva prioritera bort, viktiga målgrupper. Det blir också svårare att starta nya samarbeten, och den minskade personalstyrkan leder till mindre stöd för de deltagare som behöver det mest. En respondent berättar hur nedskärningarna drabbat specifika grupper:

”Vi har minskat den ordinarie personalstyrkan med 20 procent. Det gör att vi inte kan finnas där för alla föreningar på samma sätt som tidigare ... Den verksamhet som riskerar att drabbas mest av neddragningarna är verksamhet för personer med funktionsnedsättning och utrikes födda/flyktingar. Båda dessa grupper har väldigt stort behov av folkbildningen och vårt stöd, samtidigt som de ofta har en sämre/obefintlig betalningsförmåga. Att erbjuda gratis verksamhet till

grupper som kräver extra bemanning och extra kunskaper är svårt att klara ekonomiskt när bidragen minskar.”

Flera studieförbund lyfter fram musikverksamheterna som särskilt påverkade av nedskärningarna. De beskriver att de har tvingats höja deltagaravgifter och hyror, stänga musikhus och minska antalet lokaler, vilket har gjort det svårare att erbjuda lokaler för musikverksamhet. Flera av de svarande anger också att man behövt dra ner på arrangemang och kulturaktiviteter, vilket leder till att det kulturella utbudet koncentreras till kommunernas större orter på bekostnad av de mindre:

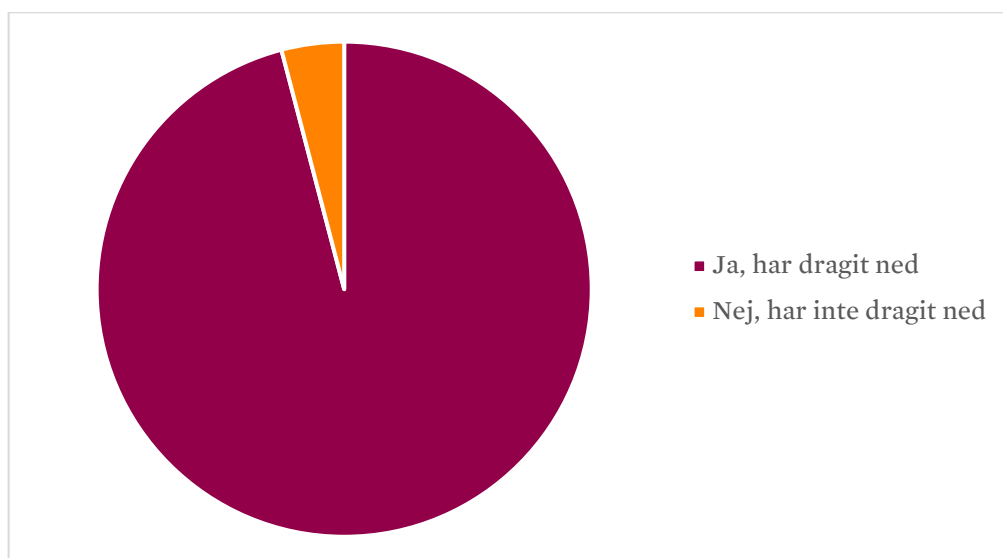
”Vi når inte ut till lika många medborgare i den kommun vi har verksamhet i. Verksamheten och det kulturella utbudet knyts kring huvudorten i kommunen.”

Neddragningarna påverkar både verksamhet och relationer, särskilt i mindre orter och för de grupper som är i störst behov av stöd. Flera uttrycker stor oro för att de tvingas lämna de områden där folkbildningen behövs som mest, och att de påtvingade prioriteringarna leder till att målgrupper ställs mot varandra.

Nästintill alla sparar

Resultaten i figur 12 visar att cirka 96 procent av lokalavdelningarna har tvingats dra ner på sin verksamhet under 2023 eller 2024. Figur 13 illustrerar inom vilka delar av verksamheten nedskärningarna främst har inträffat.

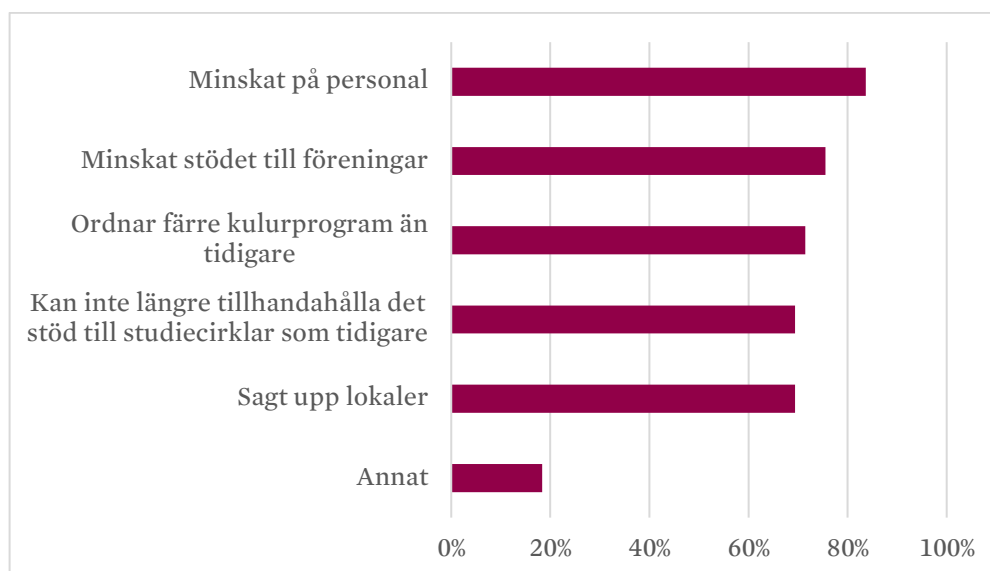
Figur 12. Dragit ned på verksamheten under 2023 eller 2024

Notering: N=49

Den vanligaste besparingsåtgärden har varit nedskärningar i personalstyrkan, där cirka 84 procent av respondenterna har minskat antalet anställda. Andra delar av verksamheten har också påverkats i betydande utsträckning, såsom minskat stöd till föreningar (76 procent), färre kulturprogram (71 procent), mindre stöd till studiecirklar (69 procent) och uppsägning av lokaler (69 procent). Bland de som uppgett ett annat alternativ lyfts exempelvis besparingar på materialinköp, minskad marknadsföring eller kommunikation och färre aktiviteter inom kulturprogram.

Figur 13. Vad har studieförbunden minskat

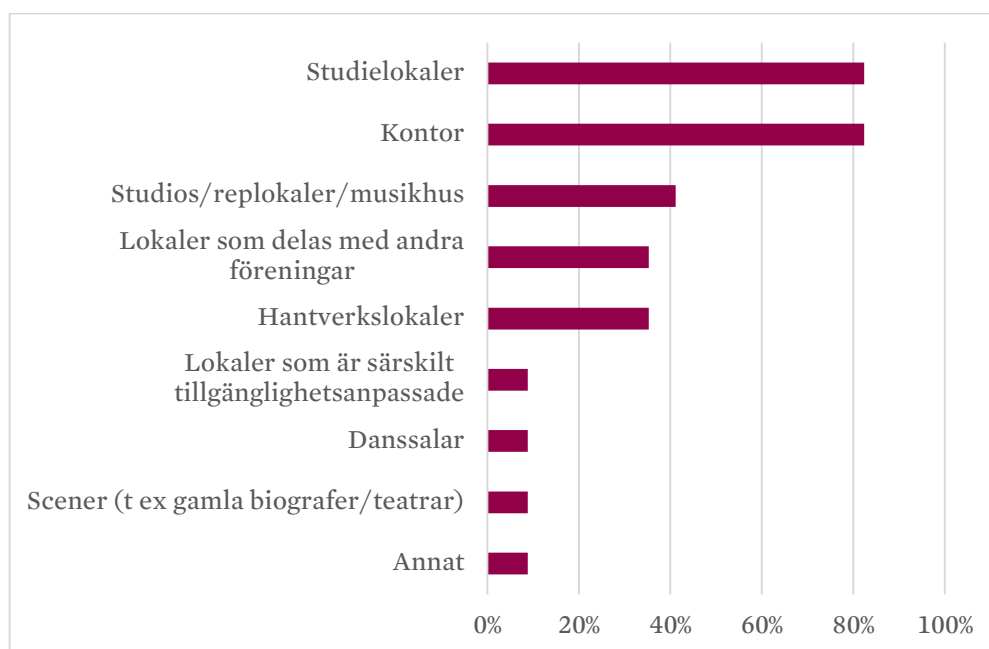
Notering: N=49

Vilka lokaler sparas det på?

Figur 14 visar vilka lokaler studieförbunden har skurit ner på, baserat på de som uppgett att de har sagt upp lokaler. Resultaten visar att 82 procent av lokalavdelningarna har behövt minska studielokaler, som främst används för studiecirklar och annan kursverksamhet, samt kontor för studieförbundens anställda. Två av fem lokalavdelningar har behövt minska lokaler för olika musikverksamheter, såsom studior, replokaler och musikhus. Att så få anger danssalar och scener beror troligen på att få

studieförbund, även innan de senaste årens nedskärningar, tillhandahöll denna typ av lokal.

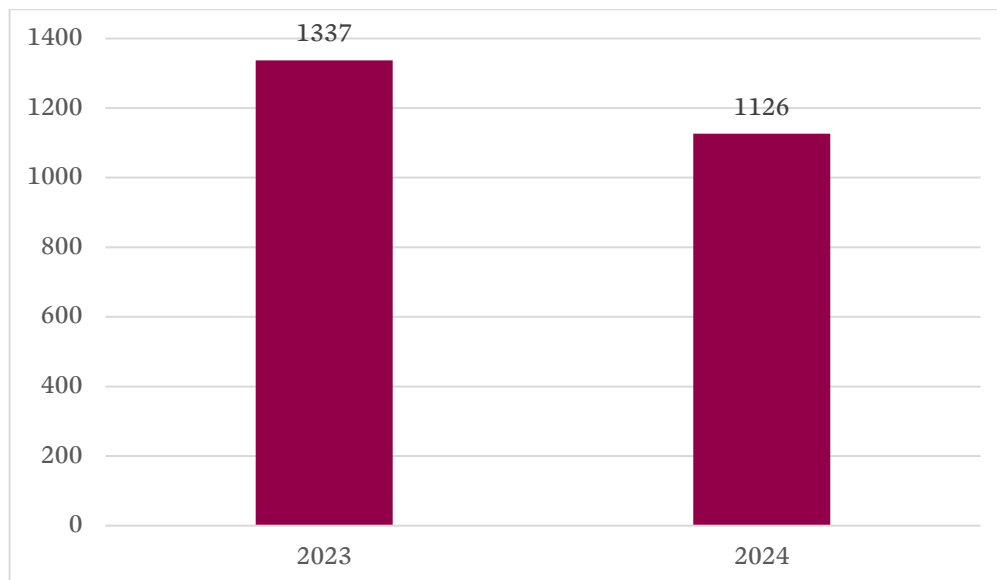
Figur 14. Vilka slags lokaler har försvunnit

Notering: Endast de som har svarat ”Ja, vi har sagt upp lokaler” i figur 13 har fått denna fråga, vilket motsvarar 67 procent av totala antalet respondenter. Procenten beräknas utifrån basen 34, vilket motsvarar dessa 67 procent.

Stora personalminskningar

Personalförändringarna hos lokalavdelningarna framgår av figur 15. Den visar att den totala inrapporterade personalstyrkan hos de svarande studieförbunden har minskat från 1 337 tjänster till 1 126 tjänster mellan 2023 och 2024, vilket innebär en minskning med 211 tjänster, eller 16 procent.

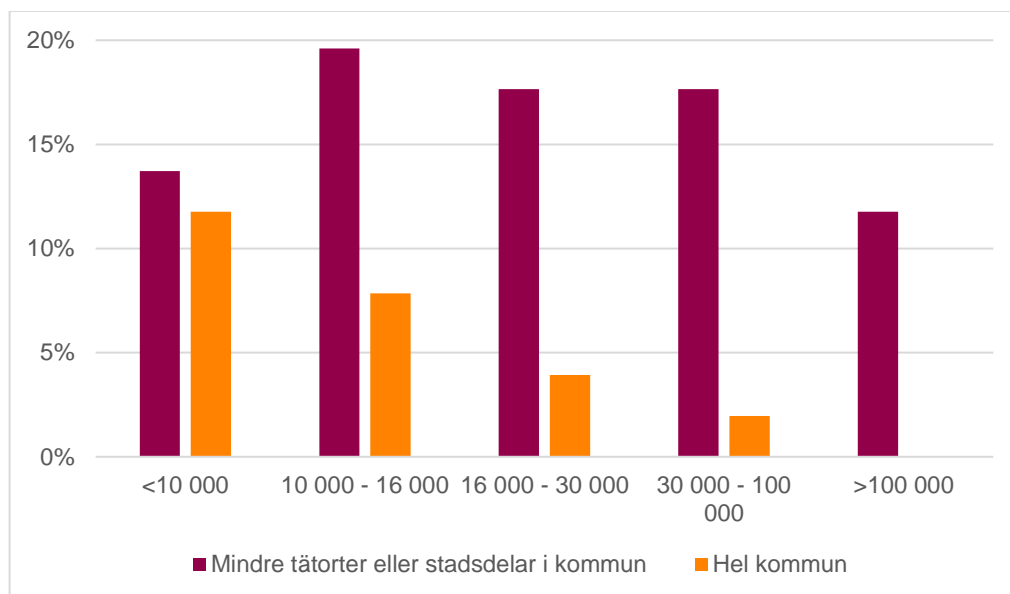
Figur 15. Förändringar i personalstyrkan hos studieförbunden

Notering: N=40. Endast de som har svarat "Ja, vi har minskat vår personal" i figur 13, har fått denna fråga. Svaren är angivna i totala värden.

Överger studieförbunden kommuner eller delar av dem?

Figur 16 visar omfattningen av folkbildningsverksamhet som har upphört i kommuner av olika storlek. Som synes läggs folkbildningsverksamhet till en del ner i mindre tätorter eller stadsdelar i kommuner, oavsett kommunstorlek.

Figur 16. Andel svarande avdelningar som lämnat del av eller hel kommun, relativt kommunstorlek

Notering: N=51.

Det är framför allt i de mindre kommunerna, med färre än 10 000 invånare, som lokalavdelningar har fått lägga ner hela sin verksamhet. Andelen minskar sedan successivt i takt med att kommunstorleken ökar, och i de största kommunerna (över 100 000 invånare) är det inga lokalavdelningar som lämnat hela kommuner. Denna utveckling kan leda till att tillgången till folkbildningen blir mer centraliserad, vilket i sin tur innebär att mindre samhällen och kommuner riskerar att förlora viktiga bildnings- och kulturverksamheter.

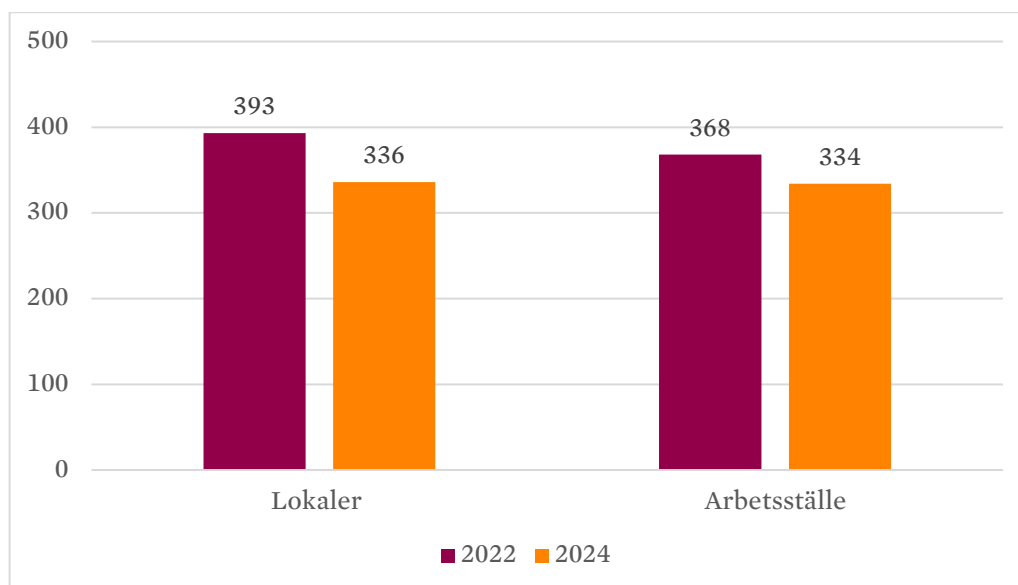
Antalet kommuner med lokaler eller arbetsställen minskar

För att ytterligare belysa omfattningen av nedskärningarna inkluderas här en analys av förändringen i antalet kommuner med fysiska verksamhetsplatser. I denna rapport definieras fysiska verksamhetsplatser i två kategorier – *lokaler* och *arbetsställen*. Arbetsställen avser en plats där en person utför arbete.

Figur 17 illustrerar förändringarna mellan åren 2022 och 2024 av antalet kommuner som studieförbunden i de svarande avdelningarna har lokaler respektive arbetsställen i. Resultaten visar att det har skett en nedgång i antalet kommuner med lokaler och arbetsställen under denna tidsperiod. Antalet kommuner med lokaler har minskat med 57, vilket motsvarar en

nedgång på 15 procent, medan antalet kommuner med arbetsställen har minskat med 34, vilket innebär en minskning om 9 procent.

Figur 17. Förändringen i antalet kommuner som hade lokaler och arbetsställen mellan 2022 och 2024

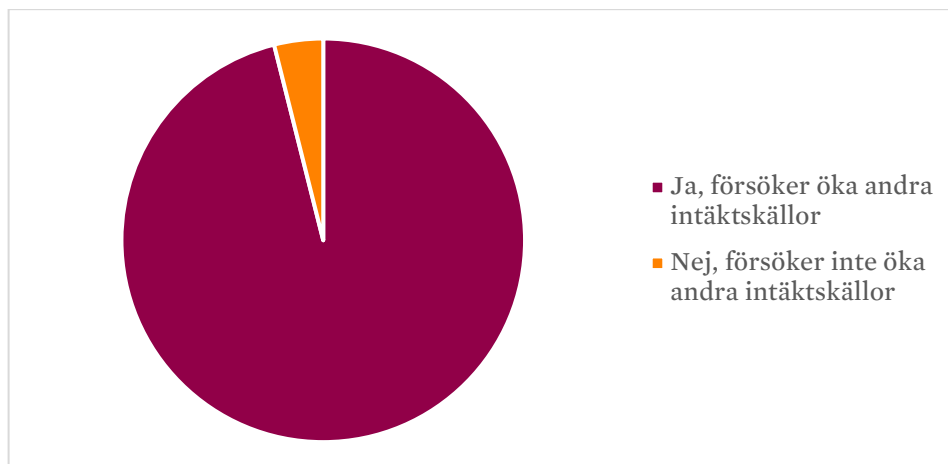

Notering: För lokaler är N=50, för arbetsställe är N=51.

Resultaten visar således att avdelningarna har minskat både arbetsställen och lokaler i ett antal kommuner. Det innebär att det inte enbart är verksamheten som reduceras, utan också att den fysiska närvaron från studieförbunden begränsas. Finns det ingen lokal eller personal – om infrastrukturen tas bort – blir det svårare för den som vill ha hjälp med att driva en studiecirkel eller genomföra ett kulturprogram. På så vis riskerar nedskärningarna leda till att det blir än mindre verksamhet, vilket gör att man tar bort än fler lokaler och än mer personal – det blir en negativ spiral där verksamheten successivt fortsätter att avvecklas tills det inte finns något kvar.

Alternativa finansieringskällor

När de statliga anslagen minskar och medlen inte är tillräckliga för att upprätthålla nivån på verksamheten, tvingas de flesta studieförbund att lägga alltmer av sin tid på att hitta alternativa finansieringskällor. I enkäten uppger 96 procent av de svarande studieförbunden att de försöker öka andra intäktskällor, vilket framgår av figur 18.

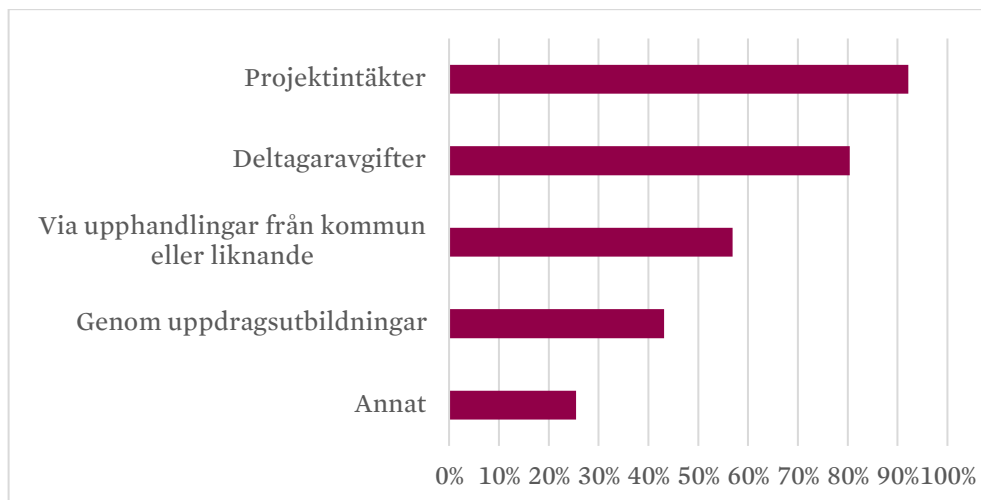
Figur 18. Försöker studieförbunden öka andra intäktskällor?

Notering: N=51.

Figur 19 visar att en majoritet av de svarande studieförbunden (92 procent) fokuserar på att öka projektintäkterna, följt av att höja inkomsterna från deltagaravgifter (80 procent). Det ökade behovet av projektfinansiering riskerar att negativt påverka den långsiktiga ekonomiska planeringen, vilket kan medföra en större osäkerhet för studieförbundens framtida verksamhet. Dessutom ökar risken för att studieförbundens möjlighet att bedriva sin kärnverksamhet begränsas, eftersom projektfinansiering, till skillnad från bidrag, i större utsträckning styr verksamhetens innehåll.

Mer än hälften av de svarande studieförbunden (57 procent) uppger att de försöker öka sina intäkter genom upphandlingar, exempelvis från kommuner. Detta innebär att studieförbunden söker och får ersättning för att genomföra specifika utbildningar eller projekt på uppdrag av kommuner eller andra offentliga aktörer. Ett annat alternativ som många utforskar för att öka intäkterna är uppdragsutbildningar riktade till externa aktörer, såsom organisationer och företag, vilka anpassas efter de externa aktörernas specifika behov (43 procent). Utvecklingen kan leda till ökad extern styrning av studieförbundsverksamheten, vilket strider mot idén om att folkbildningen ska präglas av frihet och frivillighet.

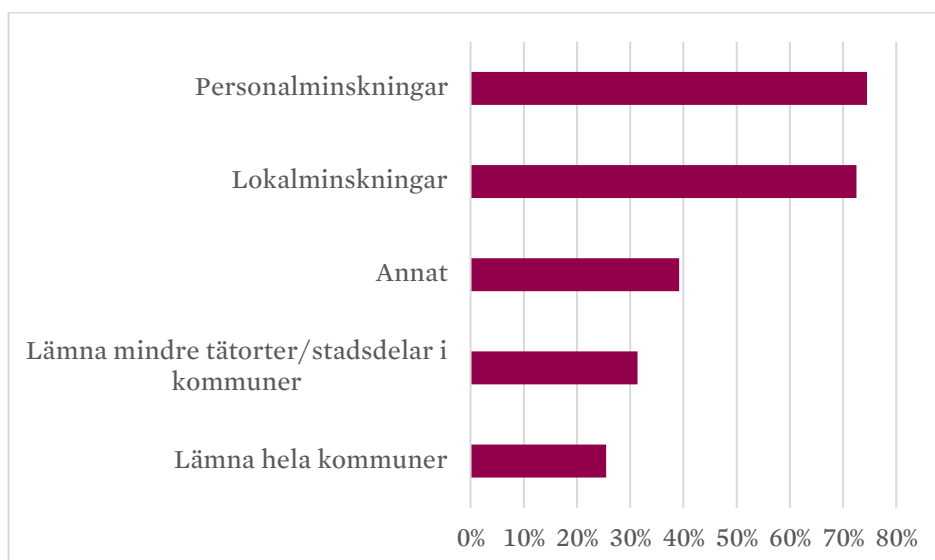
Bland de svarande som angav andra alternativ nämns bland annat att hyra ut sina lokaler till externa aktörer, söka sponsorer samt att slå samman sina kontor med andra föreningar.

Figur 19. Andra intäktskällor som studieförbunden försöker öka

Notering: N=51.

Framtida besparingar

När vi frågar studieförbundens lokalavdelningar vilka områden i verksamheten de skulle behöva skära ner på om de inte lyckas öka sina intäkter, framgår det att personal och lokaler är de områden som främst riskerar att påverkas. Detta illustreras i figur 20.

Figur 20. Hur planerna ser ut om besparingarna fortsätter

Notering: N=50.

Tre av fyra svarande studieförbund anger att den främsta besparingsåtgärden i framtiden skulle vara varsel av personal, och lika många planerar att minska antalet lokaler om resurserna inte räcker till. Knappt var tredje studieförbund uppger att de kommer tvingas upphöra med verksamhet i mindre tätorter eller stadsdelar inom kommuner, medan en av fyra anser att de kommer behöva överge hela kommuner. Bland de som angav alternativet ”Annat” nämns som framtida åtgärder till exempel omorganisation, sammanslagning, ett större fokus på ideella insatser samt att skära ner på den mest kostsamma verksamheten (exempelvis ungdomsverksamhet, integrationsverksamhet och verksamhet som riktas till personer med funktionsnedsättning).

Sammanfattning

Enkäten visar att de minskade statsanslagen till studieförbunden har lett till stora nedskärningar i verksamheterna. Cirka 96 procent av de svarande har tvingats genomföra nedskärningar, med de största besparingarna inom personal och lokaler.

Personalstyrkan har minskat med 16 procent mellan 2023 och 2024. Andra områden som drabbats är stöd till föreningar, kulturprogram och studiecirklar. Särskilt drabbat är den lokala studieförbundsverksamheten samt förenings- och kulturutbud. Enkätsvaren visar att studieförbundens närvaro minskar i tätorter i mindre kommuner till följd av nedskärningarna.

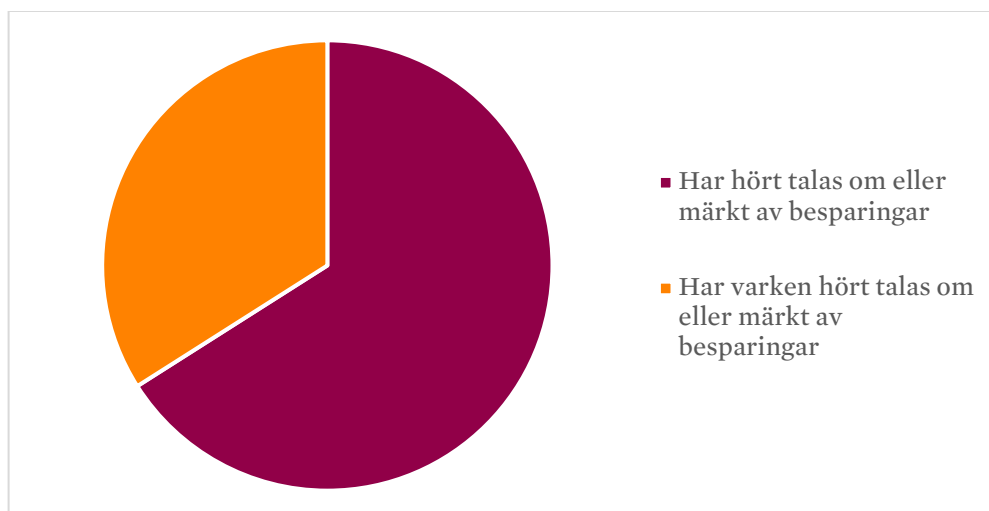
För att hantera de ekonomiska utmaningarna har många studieförbund försökt hitta alternativa intäktskällor. För många riktas fokus mot att öka projektintäkter och deltagaravgifter, samt att generera intäkter genom upphandlingar och uppdragsutbildningar för externa aktörer. Om intäkterna inte ökar, planerar tre av fyra förbund att minska personal och lokaler, och 57 procent uppger att de kommer tvingas avskaffa verksamhet i delar av eller hela kommuner eller stadsdelar.

Cirkeldeltagarna märker av besparingarna

I den här delen av rapporten redovisas resultaten från enkäten som besvarades av studiecirkeldeltagare i den cirkeldeltagarpanel som drivs via Novus. Vi frågade huruvida cirkeldeltagarna har endera märkt av nedskärningar i studieförbundens verksamheter eller om de hört talas om sådana, och i sådana fall av vilka anledningar.

I figur 21 visar vi resultatet av kombinationen av de två frågorna. Där ser vi att en majoritet, 66 procent, har hört talas om eller märkt av att det har skett besparingar under de senaste åren.

Figur 21. Andel cirkeldeltagare som märkt av eller hört om besparingar

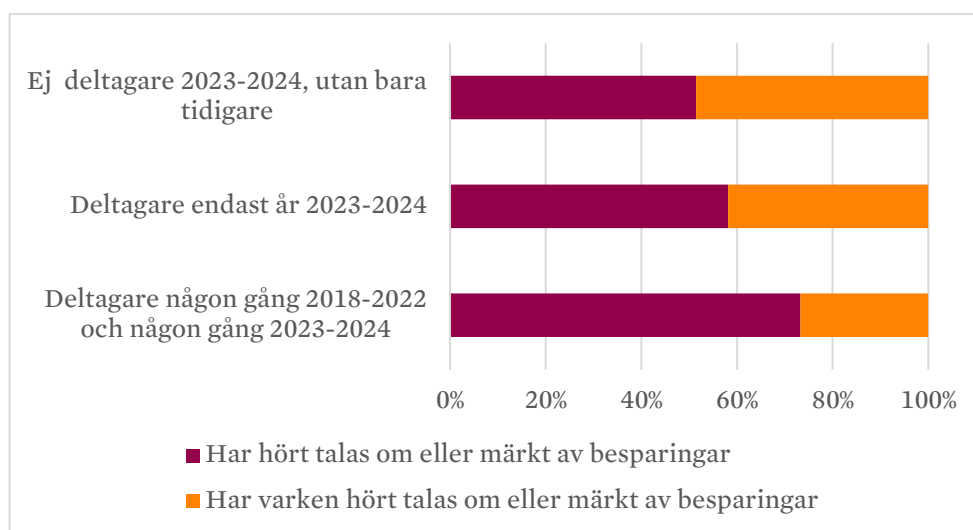

De som deltagit i studiecirkel vid ett eller flera tillfällen under åren 2018 till 2022 och även under åren 2023 till 2024 har i högre grad hört talas om eller märkt av besparingar jämfört med de deltagare som endast deltagit mellan åren 2018 och 2022 eller 2023 och 2024, vilket redovisas i figur 22.

Ju fler studiecirkel respondenterna har deltagit i, desto mer märkbara har besparingarna inom studieförbundens verksamheter varit (figur B1 i bilaga). Cirkelledare, som troligen har bättre inblick i verksamheten, har upplevt nedskärningar i högre grad jämfört med de som enbart varit

deltagare. Det är förväntat att de som deltagit i studiecirkel under längre tid och de som själva ansvarat för studiecirkel har större kännedom om de förändringar som studieförbundens verksamhet genomgått.

Figur 22. Andel som hört om eller märkt av besparingar utifrån när man har deltagit i en studiecirkel

I enkäten uppgav dessutom drygt var fjärde svarande att de helt (16 procent) eller i hög grad (13 procent) instämmer i att besparingarna innebär att det finns färre studieförbund att välja mellan på orten där de bor. De som inte alls instämmer i påståendet är cirka 10 procent.

Enligt cirkeldeltagarna har den fysiska tillgängligheten i studieförbundens verksamheter försämrats till följd av det rådande läget. När deltagarna beskriver hur besparingar och omorganisationer har påverkat den fysiska tillgängligheten framträder flera centrala teman i fritextsvaren:

- **Lokaler:** Nedläggning eller flytt av lokaler och kontor har minskat studieförbundens närvaro på orterna. Deltagare uppger att de tvingas resa långt för att delta och att de nya lokalerna ofta är för små för att rymma olika grupper och behov. Besparingarna har också lett till sämre underhåll och ökad otillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.
- **Kontakt med och hjälp från personal:** Centraliseringen av verksamheten till större orter har gjort det svårare för deltagare från mindre orter eller landsbygdsområden att delta och få kontakt med studieförbunden. Deltagarna rapporterar även att

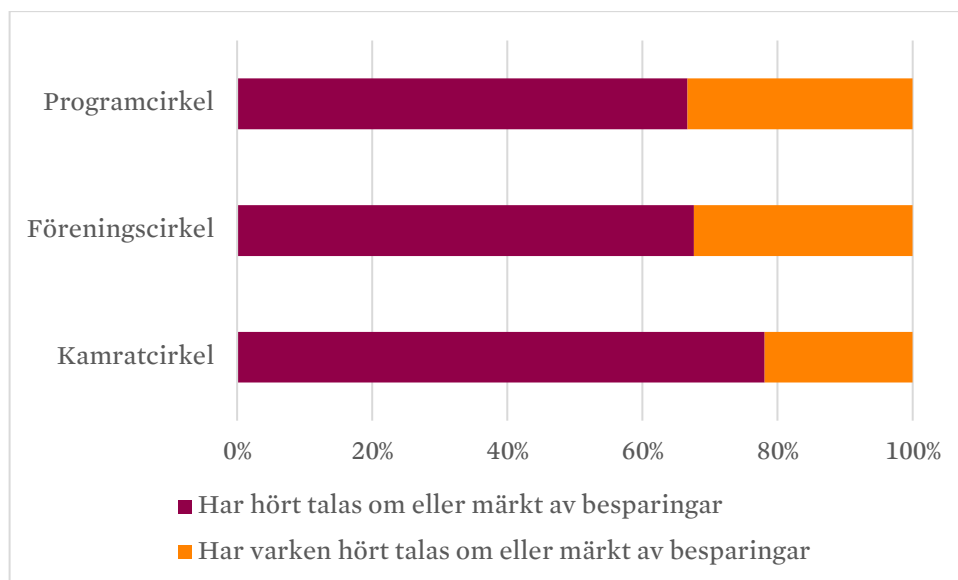
personalstyrkan har minskat, vilket gör att den kvarvarande personalen upplevs som mer stressad. Flera deltagare nämner också att studieförbundens öppettider har kortats ned.

- **Bristande tillgänglighetsarbete:** När kurser och verksamheter läggs ner, flyttas eller övergår till digitala plattformar riskerar det att särskilt utesluta vissa grupper. Flera deltagare skriver att studieförbund inte erbjuder tillgängliga lokaler eller parkeringsplatser. Deltagarna uppger även att det inte finns tillräckliga resurser för att anpassa verksamheterna, till exempel sätta in trapphissar.

Kamratcirklar märker av besparingarna mest

Vid en jämförelse av cirkeldeltagares upplevelser (figur 23), i relation till vilken typ av studiecirklar de deltagit i, är det kamratcirkeldeltagarna som i störst utsträckning har hört talas om eller märkt av besparingar i verksamheterna. I programcirklar och föreningscirklar är det en lägre andel deltagare som upplevt eller hört talas om besparingar. Kamratcirklar kännetecknas av att deltagarna ofta har en gemensam intresseinriktning och deltar på lika villkor, samt präglas av ett starkare fokus på deltagarnas egna erfarenheter och personliga utbyten.

Eftersom kamratcirklar kan vara mer informella och sociala i sin struktur, kan besparingar och nedskärningar inom den här typen av verksamhet upplevas som mer påtagliga. Därutöver utgörs kamratstudiecirklar ofta till exempel av band eller teatergrupper, vars infrastruktur nu försvagas genom minskat lokalutbud och ekonomiskt stöd. Programcirklar, jämfört med kamratcirklar, finansieras delvis av deltagarintäkter vilket kan medföra att studieförbunden valt att inte skära ner på dem i samma utsträckning. Däremot kan dessa ha mötts av högre deltagaravgifter.

Figur 23. Märkt eller hört om besparingar utifrån cirkeltyp

Resultaten från enkätstudien visar att upplevelserna hos cirkeldeltagarna inte skiljer sig nämnvärt åt mellan deltagare som bor på landsbygderna och de som bor i tätorter, trots att det rapporterats att nedskärningarna drabbat mindre orter och landsbygder i större utsträckning.

Resultaten pekar inte heller ut att det finns några större skillnader i upplevelser beroende på var i landet deltagarna är bosatta, eller några större skillnader i upplevelser baserat på kön. Äldre har emellertid i något högre utsträckning än yngre hört om eller märkt av besparingar.

Vad deltagare märkt av respektive hört talas om

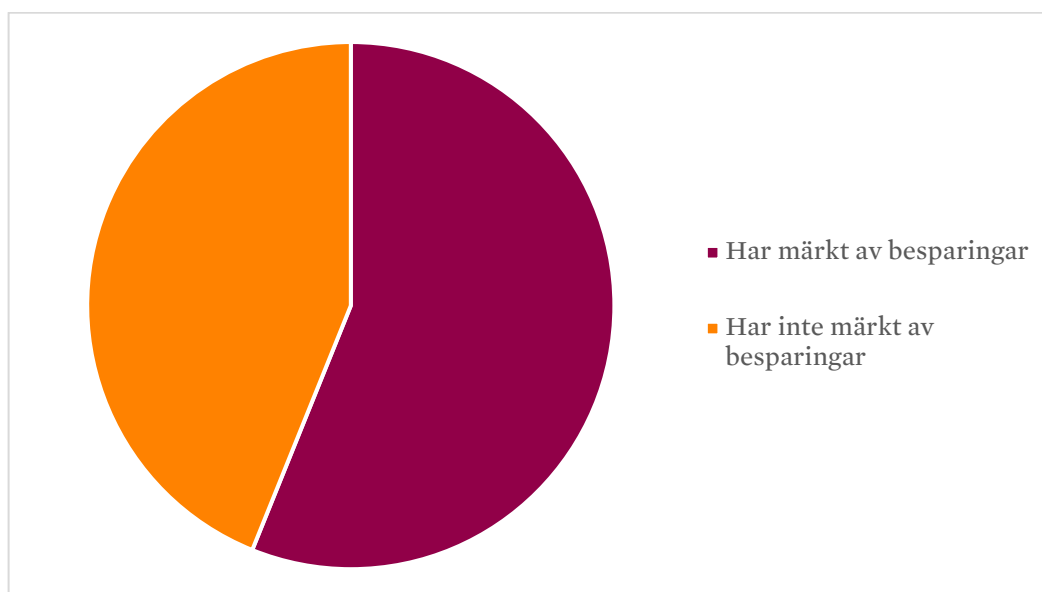
I den här delen jämförs resultaten mellan de cirkeldeltagare som uppgett att de hört talas om besparingar och de som själva märkt av besparingar i studieförbunden. Även om resultaten är snarlika, så skiljer sig deltagarnas uppfattningar om konsekvenserna av studieförbundens nedskärningar i verksamheterna.

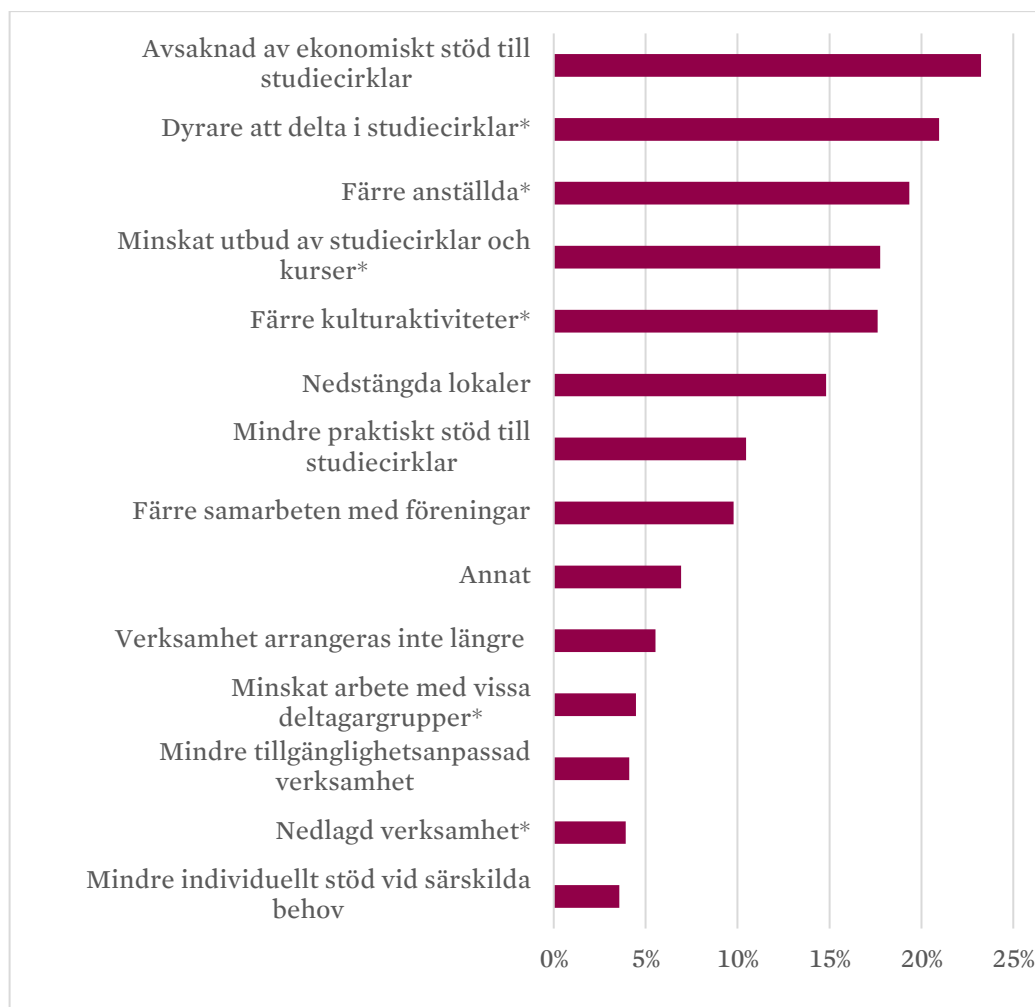
Märkt av besparingar

Av cirkeldeltagarna uppger 56 procent att de har märkt av besparingar inom studieförbundens verksamheter (figur 24). Minskat ekonomiskt stöd till studiecirkelarna samt att det är dyrare att delta i studiecirkel, följt av minskad personalstyrka, är de vanligaste typerna av besparingar inom

studieförbunden som cirkeldeltagarna har märkt av. Dessutom är det en relativt stor andel av dessa, cirka 18 procent, som upplever att studieförbunden erbjuder ett minskat utbud av både studiecirkel, kurser och kulturaktiviteter (figur 25).

Figur 24. Märkt av besparingar i studieförbundens verksamhet

Figur 25. Typer av besparingar som deltagare märkt av

Notering: Titlarna för varje kategori är nedkortade. De fullständiga svarsalternativen finns i tabell B1 i bilagorna. * betonar att det gäller på orten där man bor.

De som angett andra orsaker till att de märkt av besparingar lyfter i fritextsvaren fram ekonomiska åtstramningar, som bland annat visar sig genom övergång till digitala träffar, avslutade studiecirklar, kortare kurstider, högre avgifter, dyrare studiematerial, sämre service och svårigheter att få kontakt med studieförbunden.

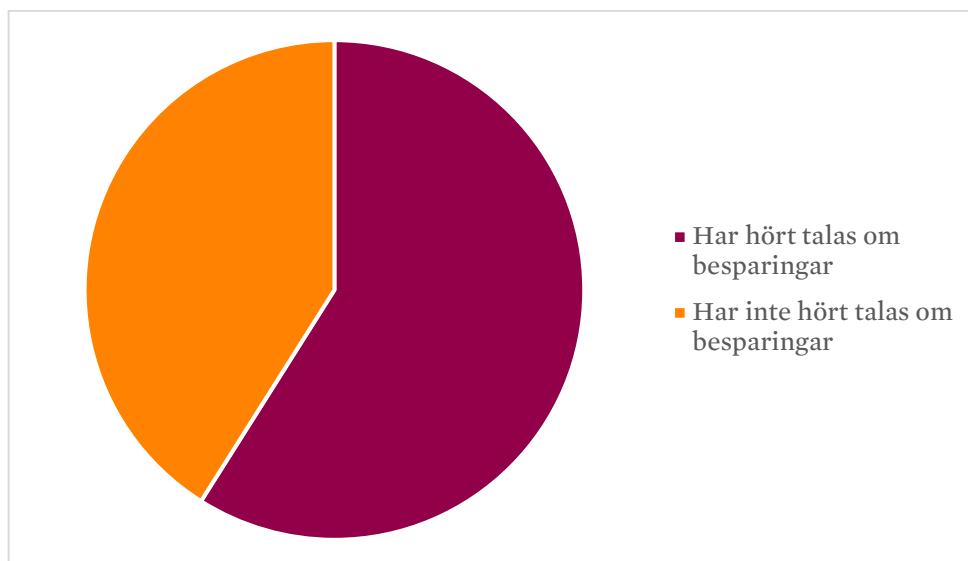
Flera deltagare nämner också försämrade lokaler, exempelvis genom dåligt underhåll, brist på replokaler och trängsel. Andra pekar på att samarbeten har försvårats och att studiecirkelledarnas tid i allt större utsträckning går åt till administration för att möta kraven från studieförbunden, en följd av de generellt ökade kraven på folkbildningen att granska och följa upp verksamhet.

Det finns en viss skillnad i hur man märkt av besparingar beroende på vilken typ av studiecirkel som deltagarna varit anslutna till. De som deltagit i kamratcirkel märker i större utsträckning av att studiecirkeln inte längre får samma ekonomiska och praktiska stöd, samt att lokaler har stängt ner, medan de som deltagit i programcirkel i högre grad märkt av att det har blivit dyrare att delta i studiecirkel där de bor. De som deltar i föreningscirkel placerar sig mellan de två andra grupperna.

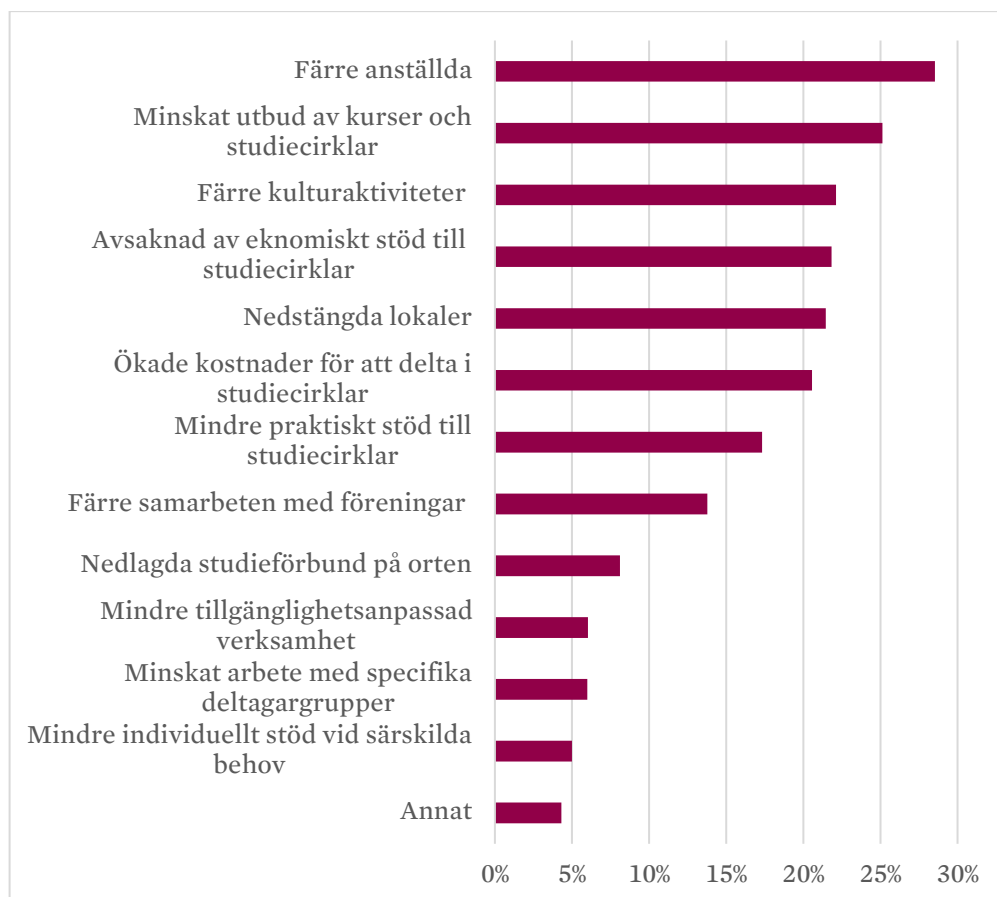
Hört talas om besparingar

Som figur 26 visar, är cirkeldeltagare som hört talas om besparingar i verksamheterna inom studieförbunden något högre än de som själva märkt av dem, 59 procent respektive 56 procent. De som hört talas om besparingar beskriver i fritextsvaren att de vanligaste informationskällorna är nationell media, kommunikation och kontakter från studieförbunden, politiska kanaler samt ryktesvägen.

Figur 26. Hört talas om besparingar i studieförbundens verksamhet

Det är 15 procent av deltagarna som har hört talas om besparingar, men inte upplevt några konkreta konsekvenser i sin egen verksamhet eller är osäkra på hur besparingarna påverkar studieförbunden. Å andra sidan är det 11 procent som märkt av besparingar men inte hört talas om dem.

Figur 27. Typer av besparingar som cirkeldeltagare hört talas om

Notering: Titlarna för varje kategori är nedkortade. De fullständiga svarsalternativen finns i tabell B2 i bilagorna.

De främsta besparingsåtgärderna som cirkeldeltagarna hört talas om är att studieförbunden har färre anställda (29 procent), följt av att kursutbudet har minskat (25 procent), att det arrangeras färre kulturaktiviteter (22 procent), samt att det saknas ekonomiskt stöd till studiecirklar (22 procent). Deltagarna kunde välja flera alternativ, och bland de övriga angivna anledningarna fanns bland annat nedstängning av lokaler, ökade kostnader, brist på stöd och färre samarbeten med föreningar (figur 27).

Deltagarna märker att kulturen drabbas

När deltagarna själva beskriver i fritextsvar framgår det att nedskärningarna inom studieförbundens kulturstöd har påverkat dem på olika sätt. Förutom att tillgången till lokaler har försämrats, har även musik, teater och konstnärligt arbete påverkats av minskade ekonomiska bidrag, höjda avgifter och ett krympt kursutbud.

Många cirkeldeltagare upplever att det har blivit svårare att hitta och behålla lokaler för kulturverksamhet. Särskilt musikgrupper har påverkats negativt av bristen på replokaler och studior, där många tvingas dela på trånga utrymmen eller helt har förlorat sina lokaler. Studieförbunden har behövt säga upp eller flytta till mindre lokaler, vilket har minskat tillgången till repetitions- och kursrum. Samtidigt har hyreshöjningar gjort att vissa grupper och föreningar, exempelvis inom teater och dans, inte längre har råd att använda lokalerna, vilket i flera fall har gjort det nödvändigt för dem att lägga ner eller flytta till mindre ändamålsenliga utrymmen. Deltagarna märker också en försämrad standard på befintliga lokaler. Minskade resurser har lett till brist på fungerande utrustning och dåligt underhåll – exempelvis är vissa dansgolv i så dåligt skick att de blivit riskfyllda att använda, och ateljéer saknar material och verktyg.

Därutöver har deltagare inom kulturområdet påverkats av minskade ekonomiska bidrag och högre avgifter. Flera deltagare anger att ersättningen till kursledare och kulturutövare har minskat, vilket gör det svårare att rekrytera kompetenta ledare och upprätthålla undervisningens kvalitet. Samtidigt har förändringar i studieförbundens regler begränsat möjligheterna att bedriva kulturprojekt, särskilt experimentella och nyskapande initiativ. Färre fysiska möten och en ökad digitalisering har dessutom påverkat det kreativa och sociala utbytet mellan deltagare, vilket i förlängningen riskerar att minska kulturverksamhetens bredd och tillgänglighet.

Sammanfattning

Resultaten från cirkeldeltagarenkäten visar att en majoritet av cirkeldeltagarna har märkt av eller hört talas om nedskärningar de senaste åren. Deltagare som varit aktiva i studieförbundens verksamheter under en längre tidsperiod är mer benägna att uppleva besparingar av förklarliga skäl. Bland de som själva lett studiecirklar är andelen som märkt av eller hört talas om besparingar allra störst.

Kamratcirkeldeltagare rapporterar i högre grad om besparingar än deltagare i program- och föreningscirklar, troligen på grund av att kamratcirkeldeltagare förlorat både ekonomiskt stöd och tillgång till lokaler för till exempel musik och teater.

De vanligaste besparingsåtgärderna som rapporterats är minskad personalstyrka, minskat kursutbud, färre kulturaktiviteter och brist på ekonomiskt stöd till cirklar.

Något fler deltagare har hört talas om besparingar (59 procent) än de som själva märkt av dem (56 procent). De vanligaste besparingarna som deltagarna själva märker av är minskat ekonomiskt stöd, att det är dyrare att delta i studiecirklar samt minskad personalstyrka. De besparingsåtgärder som cirkeldeltagarna har hört talas om i störst uträkning är att studieförbunden krympt sin personalstyrka, att kursutbudet har minskat, att färre kulturaktiviteter arrangeras och att det saknas ekonomiskt stöd till studiecirklar.

Cirkeldeltagare märker av nedskärningarna inom kulturverksamheten. Många har förlorat tillgång till lokaler, där hyreshöjningar och nedläggningar har tvingat grupper att flytta eller lägga ner. De som fortfarande har lokaler upplever sämre standard och brist på utrustning. Samtidigt har minskade bidrag och högre avgifter lett till färre kulturarrangemang och svårare villkor för både deltagare och cirkelledare.

Avslutande diskussion

Nedskärningar i folkbildningsanslagen och utebliven uppräknings av desamma har försatt folkbildningen i en utsatt ekonomisk position. För folkhögskolorna har nedskärningarna resulterat i minskad personalstyrka och nedlagda kurser. För studieförbunden har besparingarna inneburit färre anställda, färre lokaler och en nedbantad verksamhet, i synnerhet på mindre tätorter och i glesbygd. Personal och deltagare som deltagit i enkäterna uttrycker ovisshet och oro för sina verksamheters framtid.

Utvecklingen kan få långsiktiga konsekvenser, både för tillgången till bildning och för folkbildningens grundläggande värden. Ett ökat fokus på projektstyrda bidrag kan hota folkbildningens oberoende och allsidighet. Det fria och frivilliga som kännetecknar folkbildningen riskerar att i högre grad villkoras av externa krav och förväntningar.

När studieförbunden krymper sin verksamhet, riskerar den att centraliseras till större orter, något vi ser tendenser till i rapporten. Det betyder att mindre orter drabbas hårdast av utvecklingen. Centraliseringen bidrar till en urholkning av förenings- och kulturutbud på platser där det behövs som mest. De här områdena förlorar inte bara ett kulturellt nav, utan även arenor för demokratiskt deltagande och social sammanhållning.

Försvagningen av infrastrukturen – med nedlagda lokaler, färre mötesplatser, mindre kulturutbud och avvecklade verksamheter – är en process som är svår att vända när den väl har nått en tillräckligt hög nivå. Lokaler som sagts upp eller sålts blir troligen betydligt dyrare att återanskaffa. Den långsiktiga skadan på folkbildningens infrastruktur kommer vara svår att reparera. Inte minst förloras allt det som sker i rummen – utbyten, samtal och diskussioner, i förlängningen det organisatoriska minnet, något som har byggts upp och förvaltats av folkbildare under lång tid.

Folkbildningens besparingar och höjda deltagaravgifter gör det också svårare att fortsatt vara tillgänglig för de målgrupper som kan ha störst nytta av folkbildningen. Där ingår personer som står längre från studie- och arbetsmarknaden, personer med funktionsnedsättning, ungdomar på

landsbygderna, personer som nyligen kommit till Sverige, samt alla de som söker en kulturell och social gemenskap.

Om folkbildningen inte längre finns närvarande i människors vardag riskerar dess kompensatoriska funktion att gå förlorad. För att ge alla människor möjlighet att delta i samhällslivet, utveckla sina förmågor och öka sin egen agens, behöver folkbildningen finnas och kunna verka i hela landet. Annars äventyras de grundläggande syftena med folkbildningen, vilket i förlängningen kan leda till ett minskat samhällsengagemang och därmed en försvagad demokrati.

Bilaga

Tabell B1. Svartalternativen i sin helhet från figur 25

Har du SJÄLV MÄRKT AV några besparingar i studieförbundens verksamhet under de senaste åren?

Studiecirklar som jag deltar i får inte samma ekonomiska stöd (kostnadsersättning) för verksamhet som tidigare

Det har blivit dyrare att delta i studiecirklar där jag bor

Studieförbund har färre anställda där jag bor

Studieförbund har minskat utbudet av studiecirklar och kurser där jag bor

Det ordnas färre kulturaktiviteter med stöd av studieförbund där jag bor

Lokaler där det tidigare funnits verksamheter med studieförbund har stängts ner

Studiecirklar som jag deltar i får mindre praktiskt stöd från studieförbundet än tidigare

Föreningar på min ort har mindre samarbete med studieförbunden än tidigare

Jag har märkt av det på annat sätt, nämligen:

Den verksamhet som jag deltog i tidigare, arrangeras inte längre av studieförbundet

Studieförbundet arbetar inte längre med vissa deltagargrupper där jag bor

Studieförbundet erbjuder inte lika mycket verksamhet som är tillgänglighetsanpassad som tidigare

Studieförbundet har lagt ned hela sin verksamhet där jag bor

Studieförbundet erbjuder mindre individuellt stöd vid särskilda behov än tidigare

Notering: Svartalternativen är ordnade utifrån figur 25.

Tabell B2. Svartalternativen i sin helhet från figur 27.

Har du HÖRT TALAS OM några besparingar i studieförbundens verksamhet under de senaste åren?

Studieförbund har färre anställda

Utbudet av studiecirklar och kurser har minskat

Det ordnas färre kulturaktiviteter med stöd av studieförbund

Studiecirklar får inte längre något ekonomiskt stöd (kostnadsersättning) till verksamheten

Lokaler finns inte kvar

Kostnaden för att delta i studiecirklar har ökat

Studiecirklar får mindre praktiskt stöd än tidigare

Föreningar har mindre samarbete med studieförbund än tidigare

Studieförbund har helt lagt ner där jag bor

Studieförbundet erbjuder inte lika mycket verksamhet som är tillgänglighetsanpassad som tidigare

Studieförbundet arbetar inte längre med specifika deltagargrupper

Studieförbund erbjuder mindre individuellt stöd vid särskilda behov än tidigare

På annat sätt, nämligen:

Notering: Svartalternativen är ordnade utifrån figur 27.

Figur B1. Hört talas om eller märkt av besparingar utifrån antalet studiecirklar (både deltagare och ledare).

